

వసురాయకవికృత గ్రంథములు

పుస్తకభాండాగారములను స్థాపించినవారల కెల్లరకు ము
యొద్దనుండిన గ్రంథములన్నియు సగమువెలకే ఇయ్యబడును
ఇదియే మావలన వారికిఁ గలుగు నుపకారమని యెఱుఁగునది.

1 అభిజ్ఞానశాకుంతలము. (లఘుటీకాతాత్పర్యవిమర్శ
సహితము.)	రు. అ. పై
	1 0 0
2 వేణీసంహారము. (F. A. text for 1895 and
B. A. text 1900)	1 0 0
3 మల్లికామరుతప్రకరణము (శృంగారరస ప్రధాన
నాటకము. (M. A. text for 1912)	1 0 0
4 ప్రబోధచంద్రిదయనాటకము (శాంతరసప్రధానము)
విద్వాన్ పరీక్షకుఁ బఠనీయముగా 1912 for 1917 వఱకు
నేర్పఱువఁ బడినది.	0 10 0
5 చండకాశిక నాటకము (హరిశ్చంద్రకథ)
(B. A. text for 1903)	0 8 0
6 విక్రమోర్వశీయనాటకము (శృంగారరసప్రధానము)	0 8 0
7 సూక్తివసుప్రకాశకముఁ లోకదృష్టాంశసమన్విత నీతిపద్య
గ్రంథము 1892, 1893 సం॥ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షకును
1918 సం॥ నాల్గవఘారము పరీక్షకును బఠనీయగ్రంథముగా
నేర్పఱుపఱుచినది.) 4 వ కూర్పు	0 12 0
8 నుగుణప్రదర్శకము (నీతిపద్యగ్రంథము) 1 వ ఘారమునకుఁ
బఠనీయముగా నేర్పఱువఱుచినది.	0 4 0

శ్రీరస్తు.

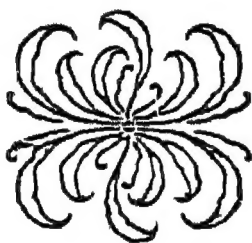
శ్రీ సతా క్తి వ సు ప్ర కా శ క ము .

ఇ. ది

ప్రస్తుతము రాజమహేంద్రవరంబున
సమువారి మొదటితరగతి కలాశాలయందు నాంధ్రోపాధ్యాయుఁ డగు

వ డ్డా ది సు బ్బా రా య ని చే త

రచియింపఁబడియె.

అయిదవకూర్పు ప్రథమము ౧౫౦౦.

రాజమహేంద్రవరము.

శ్రీ వి ద్యా ని ల య ము ద్రా క్ష ర శా ల య ం దు

ముద్రాంపఁబడియె.

౧౯౧౭.

అభిజ్ఞాన శాకుంతలము.

[వసురాయకపితృచితము.]

—:0:—

ఇది కాళిదాసమహాకవి విరిచిత మయిన నుపసీద్ధ సంస్కృత నాటక రాజమునకుఁ దెలుగు. ఇందు మూలానుగుణము లయిన గద్యపద్యములు : త్రమే కాక పెక్కుతావుల గూఢములయి యున్న సరసభావములు, రజనమనోరంజకములుగా లఘుటీకను సవివర్ధముగా విశదీకృతము లయిన నున్నవి. సావధానముగాఁ జదువువారి కీ గ్రంథము, మూలములలోని యనేక న స్యములను గ్రహించుటకు మేలిసాధన మగు ననుట యతిశయోక్తిగా శైలి చెలియుట కీ క్రిందఁ గొన్నిపద్యము లుదాహరింపఁబడుచున్నవి.

దీని వెల 1—0—0 మాత్రమే.

ఉ. ఏయకు మేయ కావిశిఖ మీమకుమారిపుజింక మేనిపైఁ;
దోయఁగ వచ్చునయ్య యలరుంగుమిమిదను వీతిహోత్రమున్?
హా! యతిలోల మాహరిణ కావళిజీవిత మేడ? నేడ నీ
సాయకముల్ నిశాతఫలసంకలితంబులు సారపుంఖముల్?

ఉ. వ్రాసి పటంబులోన విధి పాణము వోసెనొ? మానసంబున్
జేసెనొ రూపసంచయముచేతను? గాదటు; వేధశిల్పవి
న్యాసవిభుత్వముం, గలికియంగక సౌప్య మింత చింతనం
జేసినఁ, గన్య యన్యవిధి స్త్రీమణిస్పృష్టి యటంచుఁ దోచెడున్.

చ. శ్రమము హరింపఁగాఁ దగినచల్లనితామరపాకుఁదాశవృం
తమునను నార్ద్రవాయుచలనం బొలయన్ మెల్ల మెల్ల వీతునా?
నిముసము, పద్మతామ్రములు నీయడిగుల్ గదియించి మామకం
కముపయి, నీకు నెట్టులు నుఖం బటు పట్టుదునా నకోరువా?

చ. పలుకు నరేశ్వరుం డెటులు, వాస్తవ మట్టుల యెతి వేనియం,
గులమునపాడికిం జెడినకూతుర వేటికి నీవు తండ్రికిన్?
దలఁగదు నైజశుద్ధచరితం బని నిక్క మెఱింగి యుంటివా,
నిలు పతియింట బానిసగ నేనియ; నీ కది చాల మేలగున్.

విషయ సూచిక.

విషయములు.		విషయములు.	
పరిధి య భాగము.	పుట.	స్వీతి య భాగము.	పుట.
గురుశిక్ష . . .	1	ప్రయోజకత్వము	35
వినయము . . .	2	కాము . . .	36
గుణవంతుఁడు . . .	4	క్రోధము . . .	37
శ్రద్ధ . . .	6	ఆశ . . .	38
బుద్ధి . . .	6	జుగుప్స . . .	39
కాలము . . .	8	క్షుర్వ . . .	39
ఉన్మోగము . . .	9	తొందర . . .	40
ఎద్య . . .	11	శాంతత్వము . . .	41
విమర్శనము . . .	15	ధైర్యము . . .	42
హితోపదేశము . . .	17	ప్రతాపము . . .	43
వివేకము . . .	18	ఘనుఁడు . . .	45
సంభాషణము . . .	19	గుర్జనుఁడు . . .	46
కౌండెము . . .	21	ఆపత్సంపదలు . . .	48
అతిపరిచయము . . .	22	ధనము . . .	51
స్నేహము . . .	23	దాతృత్వము . . .	55
అకమత్యము . . .	25	ఋణము . . .	53
స్నేహితుఁడు . . .	26	లోభిత్వము . . .	56
పరోపకారము . . .	29	ఆశ్రయము . . .	57
కూతదయ . . .	30	రాజు . . .	59
పాంధవము . . .	31	నియంత . . .	59
కూతృవాత్సల్యము	32	సేవకుఁడు . . .	59
అంతానము . . .	33	వివిధాంశములు . . .	67

శ్రీ రస్తు.
శ్రీ త్రిమూర్త్యాత్మ నే నమః.

ఇష్ట దేవతాప్రార్థనము.

శ్రీకర నామ ! మువ్వెలుగు సీమ ! మహాచి ! సహస్రపాద ; దు
ష్టోకమహాజనా ! యదయఃకంతితను స్తమనా ! జగత్త్రియీ
ధ్యా ! కమలాధ్య ! శోషితభయంకరపంక ! నిరస్తభక్తహృ
చ్ఛోకకలంకశంక ! దయః జూడవె దేన ! ముదావహంబుగన్.

క వి స్తు తి.

—:0:—

చ. పలికినపల్కు వేద మయి భాసిలువాగనుశాసనాదిమూ
ర్తులను, దనుక్తసంస్పదము దొల్లనిభాస్కరసోములన్, దను
జ్జ్వలకులజాతు తొయి వరుసన్ గయితన్ మహి నర్మిలి న్విని
ర్మలమతి నేలుతొంటికి విరాజుల నంకట బ్రస్తుతించెదన్.

స్రతిజ్ఞాదికము.

ఉ. చేసితి మున్ను దేవముఖశీర్షికలం దగి పెక్కునీతులన్
భాసిలఁ గందగీతముల బాలురకై కడుతేటమాటలన్
నే నుగుణప్రదర్శకము ; నిచ్చలు నద్ది ప్రవాసి కావుటం
జేసి, యొసంగ నాకు వలసెన్ సహవాసిని జేసి దానికిన్.

ఆ.వె. కూడఁ బోవువాఁడు గుణహీనుఁ డైనను,
వాఁడుఁ జెడును దోడివానిఁ జెలుదుఁ ;

దోష కిప్పు డేను దో డొనరెచ్చెడుకృతి
దానికన్న మహిమ పూన పలయు.

తే. గీ. సకలపద్యోత్తర ర్థలౌకికనిదర్శ
నములు పూర్వార్థములకుఁ బ్రాణములు గాఁగఁ,
జంపకోత్పలములను బుస్తక మొనర్తు,
జగతి 'నూ క్తివసుప్రకాశక' మనంగ.

సీ. భువనజాతెంబు లామోదపూర్ణములుగా దినము తప్పక ప్రోమ దేవుఁ డెవఁడు
సకలస్థలములందు సర్వజీవులు జీవనముఁ బొంద ఘనకారణం బెవఁడు
దా నిశ్చయం డయి మానితాజాండభాండములకుఁ జలనంబొనర్చు నెవఁడు
గురుతమోవృతజంతుకోటికి వెండి చైతన్య మిచ్చెడుజగద్బంధుఁ డెవఁడు

తే. గీ. పరిమతేజస్వినూపుఁ డై ప్రిబలు నెవ్వఁ
దురువిసద్ధ్యాంత మడఁచునేగ్పరి యెవఁడు
సతత మఖిలజగచ్ఛక్రిహితుఁ డతంఢె
యగుట, నమ్మితుగ్గిన కొనర్తు నంకితంబు,

క. ఒక్కొక్కటి తొంటి దైనను
బెక్కులు దృష్టాంతములు నవీనములే యిం
దెక్కడ లోపము గల్గిన
నక్కడ మన్నింపఁ గొలుతు నార్యుల నెల్లఁ.

7

క. అక్కటికముతోఁ దెలుపుఁడు
నిక్కపుదోషంబు, మీకు నేఁ గే లొక్కగుతుఁ;
డక్కరితప్పులు వట్టిన
నక్కట! మీవా కె పరుష మగుఁ గవులాగా.

8

ప్రీతి క .

—o—

మనభాషలో మహాకవులనేకులు విరచించిన బహు ప్రబంధములు ప్రాయీకముగా శృంగారరసప్రధానము లగుటంజేసి, బాల్యంబున విద్యాభ్యాసంబు సేయఁగోరువారల కవియనుపయుక్తంబు లగుచున్నవి. అయినను సకలనీతిగోధకంబులు, మనోహరకథాకలితంబులు లలితమృదుమధురపదంబులు నగుభారతాది కావ్యంబులు పెళ్ళు లున్నవి గాని, యవి ధ్వనిప్రధానంబు లగుటచే వానియందలిభావము లభ్యాసదశయందు గ్రహించుట యంతసులభముగాఁ గనుపట్టదు. మఱియు నాభారతాదికావ్యంబులు చదువునప్పు డనేకులు కథయందే గాని యవి యుపదేశించునీతివిషయమున శ్రద్ధాశువులు గాకుండుట ప్రసిద్ధమే కదా? కాబట్టి తత్తద్గ్రంథములు పండితులకుం గాని పామరుల కంత యుపకారకంబులు గావు. అయినను గొందఱు బుద్ధిమంతులు వానిలోనినీతిపద్యంబుల నేర్చి కూర్చి నామాంతరం బిడి గ్రంథరూపంబునఁ బ్రకటించిరి గాని యవి లక్ష్యము గనఁబడినప్పుడు సంతోషము గలిగింపఁజాలినవిగా నున్నవి. లక్ష్యసమన్వితంబు లయినగ్రంథంబులు గూడఁ గొన్ని యున్నవి. అయిన నాలక్ష్యంబులు తఱుచు పురాణగాథ లగుటచే, నిస్పటివారికి వానియందు నమ్మకము తక్కువ గనుక నవి విధిలేక చదువవలసిన వా

2665

రగుచున్నాడు. అట్లని వారి కాగ్రంథములయే దేసేయాదు
 తెంతమాత్రమును లేవు. వానిలో నక్కడక్కడఁ గనుపట్టు
 ననుకూపతాకిక సాదృశ్యముల కానందపారవశ్యము నొంది
 కృతికర్తల శ్లాఘించు చుందురు. ఈ మొదలగు ననేకాంశ
 ములఁ బలుమాఱు గనిపెట్టుటచేతఁ బ్రతిపద్యమును లోకదృ
 ష్టాంతసమన్వితంబుగా నుండు నీతిబోధకగ్రంథ మొకటి మన
 యాంధ్రభాషలో నుండిన విద్యార్థుఁ కత్యంతోపయుక్తముగా
 నుండును గదా యని యూహించి, మదీయసామర్థ్యం బంతకుఁ
 జాలకున్నను, సర్వేశ్వరుఁడు నిర్మించిన ప్రపంచమును మాహా
 గ్రంథము విస్పష్టముగాఁ గన్నులయెదురఁ బాడకట్టుచుంటం
 బట్టి దానిసాహాయ్యమున నామనోరథము నెఱవేఱ వచ్చు నని
 యుత్సహించి, పరమాత్మునివయి భారమువయిచి యేత్రగ్రంథ
 రచన కారంభించితిని. కుశాగ్రబుద్ధులు, కూలంకషప్రజ్ఞులు
 నగు కవివర్యు లనేకు లుండ నాయట్టి యసమర్థు నిట్టి కార్యము
 నకుఁ జేరించిన యీశ్వరుని కారుణ్యమహిమల నేమని కొని
 యాడుదును? వానిపాదారవిందముల కానందముతో వందసం
 బులు సలిపెదను.

PREFACE.

—:o:—

As almost all the works of our poets treat of the subject of love, they cannot be read by beginners with much profit to them. There are however some works in our language such as the Mahabharata which contain many moral stories. The real sense those are intended to convey lies so deep that the reader whose mind is mostly occupied with the story, cannot arrive at it. They are, therefore, not of much use to the beginner. To supply this want, selections of moral verses from standard works, have been published. But they have not succeeded in their aim, as a truth cannot be well impressed upon the youthful mind, unless it is accompanied with happy illustration. Some works there are where apt illustrations are given, but most of them being taken from Puranic stories not believed as true by the present age they do not command as much success as works of the sort deserve. Thinking, therefore, that a work, where every truth it teaches, is illustrated by examples from nature, will be of utmost use to students, I have undertaken the present work.

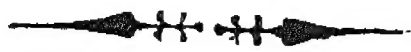
If the study of this work can open to students, the hidden treasures of the book of nature and instruct them while giving them delight at the same time, I will have attained my reward.

In conclusion, I have to offer many thanks to the REV. F. S. DIETRICH, M.A. for his having kindly assisted me in getting this book printed.

Rajahmundry.
December, 20/1884. }

V. SUBBARAYUDU.

అయిదవ కూర్పు పీఠిక.

పౌరాణిక గాథోదాహరణసమన్వితంబు గాక లౌకికదృష్టాంతపురస్సర మయిననీతిబోధక పద్యగ్రంథ మొకటి యుండిన నీకాలమునకు మిక్కిలి యుపయుక్తముగా నుండునని సకారణముగాఁ బ్రధమపీఠికయందు నేను వివరించితిని. ఆంధ్రదేశముందలి దీనివ్యాప్తినిబట్టి తత్పీఠికను నేను వ్రాసినయంశములు యథార్థములే యని దృఢనిశ్చయము నాకుఁ గలిగినది. సర్వకళాశాలాధికారులు 1892, 1893 సంవత్సరములయందు వరుసగా దీనిపఠనద్యుత్తీయభాగములు ప్రవేశపరీక్షకుఁ బఠనీయములుగా నిర్ణయించిరి. మఱియుఁ గలకత్తా పెన్సి. డెన్సిలోఁ బ్రవేశపరీక్షకుఁ బోసఁ దలఁచి తెలుఁగు దేశభాషగాఁ గయికొను వారికి నిదియే పఠనీయగ్రంథమయినట్లు తత్తద్విద్యార్థులు పుస్తకములకొఱకు వ్రాసినయుత్తరములవలనఁ దెలియవచ్చినది. శ్రీడైరక్టరుదొంగవారియిదవఫారమున కైచ్చికపఠనీయపుస్తకముగా 1893 సంవత్సరమున గేజటిలో దీనిని బ్రకటించి యున్నారు. ప్రస్తుతము మరల నీగ్రంథములోనికొంతభాగము నావఫారమునకు నిర్బంధపఠనీయముగా నిర్ణీతమయినట్లు 1917 వ సంవత్సరము జూలై మొదటివారములో నాకు నెఱుకపఱచి రని ప్రకటించుటకుసంతసించుచున్నాను. ఇట్లులు బహువిధముల దొరతనమునారచే నాదరింపఁబడుటయేగాక జనసామాన్యముచేఁ గూడ నీపాత్రము విశేష సన్మానము గాంచుచున్నది. దీనిపయి మంచియభిప్రాయము గలిగి యనేకులు వ్రాసినయుత్తరములు పెక్కు లున్నవిగాని, యవి యిందుఁబ్రకటించుట యనావశ్యకము. మొదటి కూర్పునందలి పద్యములలో నక్కడక్కడ దోషములు దొలగించుటకును గుణములు హెచ్చించుటకును నాకుఁ దోచినవిధమున నీతూరి కొన్ని మార్పులు చేసి యున్నాను. ఇంకను దీనియం దనేకలోపము లుండవచ్చును వానిని గూడ నొచితి ననుసరించి మరియొక కూర్పున నేను సరించుకొనుటకుఁ దమకు గోచరించినవి దయతో నాకుఁ దెలుపవలయునని విద్వత్ముగ్రుల నందన పూర్వకముగా వేడుకొనుచున్నాను.

డి 4—8—1917
రాజమహేంద్రవరము.

విధేయుఁడు,
వడ్డాది సుబ్బారాయఁడు.

PREFACE TO THE FIFTH EDITION.

—:o:—

The encouragement that was given to me both by the Director of public Instruction, Madras, who approved of the use of this volume as a suitable Text Book for the V. Form and by the Madras university who selected the first and second portions of this book for the Matriculation Examination in the years 1892 & 1893 respectively as also the patronage that was extended to me by the public, who wrote to me frequently in token of their high appreciation of this Volume, have induced me to bring out this edition. There was also some demand for these books from outside the Presidency from which I am led to conclude that the book was also prescribed as Text Book in Telugu for the Entrance Candidates of the sister universities. The Director has prescribed it for V Form in 1893. Now I am glad to hear that it has been again approved as Cumpulsory Text for IV Form this year. I have made some additions and improvements to the first edition that the public and the Educational authorities will continue to treat this also kindly as they had done the one before. Any suggestions for improvement will thankfully be received by the author and the necessary corrections, if any will be made in the next edition.

Rajahmundry,
4—8—1917.

}

V. SUBBARAYADU.

శ్రీ రస్తు.

శ్రీ సూక్తి వసుప్రకాశకము.

ప్రథమభాగము.

గురుశిష్యు.

శ్రీయతసత్ప్రవర్తనముఁ జెందక స్వేచ్ఛఁ జరించు బిడ్డ, లేఁ
బ్రాహ్మణునందు శిక్ష బుజుపద్ధతి శేర్పమి ; ముందు శక్యమే ?
కాయలు సొట్లతీగలను గట్టుడు తాలను గట్ట కుండినన్,
వేయి జరించు నంకరలు ; వెన్నను దీర్చఁ దరందె ? మిత్రుఁడా !

ఉ. జ్ఞానసముద్భవంబునకుఁ గాఁగ మొక్కటి యుండఁ గా వలెం ;
గాని విమోహ ముప్పతిలఁ గారణ మక్కఱ లే ద దెట్లనన్,
భానుఁడొ శీతభానుఁడొ నభంబునఁ దోఁపక వెల్లు గల్గు నే ?
తాను గ సంభవించుఁ గద దట్టపుఁజీకటి ? చూడు మిత్రుఁడా.

ఉ. శిక్షితు లైనవారలు విశేషబహుకృతి గాంతు రెంగు ; ని
ర్లక్షితు లై స గాభవపఁసర వేఁగెద రెం దశిక్షితుల్ ;
తక్షకుచేతఁ జెక్కఁబడుదారుశిలల్ పఱిణతు ల్వహించుఁబరి
త్యక్షము చూడు, చెక్కనిని యావములోఁ బడి కాలు ; మిత్రుఁడా. 3

ఉ. వేమలు శిక్షుమీఁద నె వివేకద మక్షర మంటుఁ ; గాని గా
రామునఁ జేసి దుగ్గుణపరంపర దక్క మ అంట దెద్దియున్ ;
భూమిని బెల్లు ద్రవియి యిరుముమ్మలు దున్నినఁ గాక, ముండ్ల చె
ట్లే మొల కెత్తుఁ, గాని మఱి యెట్టులు ధాన్యము లంటు ? మిత్రుఁడా.

ఉ. ప్రేమడి పెద్ద యండినను, బెట్టుట పోయుట యొప్పు; గాని గా
రామున బిడ్డలకు విడువ రాదు నుమి మఱి దోప ముండిన్ ;
గోమనఁ బెంచునంగమునకుం గుఱు పొక్కెడ సంభవించినకొ ;
దా మహి వెజ్జు, శస్త్రమున దానిఁ గురుర్పక యున్నె ? మిత్రుడా.

ఉ. క్షీతిపయిఁ దిన్న బిడ్డలకుఁ జెడ్డగుణం బలవడ్డ, దాన నా
వెత, మును గన్నవారలది; వెన్నను వారల దౌను; గొల్లఁ దు
ద్యతగతిఁ గొట్టు గట్టినను, నాఁగక పొల్గుడువంగఁ బోవ, ముం
దలిపరితాప మావులది; యావలఁ గేపుల దౌను; మిత్రుడా.

ఉ. శిక్ష యొనర్చి యక్షరము చెప్పి ప్రయోజకుఁ జేయునొజ్జ నే
దక్షుడ నైతి నంచుఁ గడుఁ దా ననమాన మొనర్చుఁ గూళ; ప
త్యక్షమా, కొల్మిఁ గాల్చి పెనుదాకట సమ్మెటఁ గొట్టుకవ్మరిన్
రూక్షకృపాణమై యినుము తుగ్భుచుఁ గోయుట లేదె? మిత్రుడా

చ. అవగుణముల్ తమంత హృదయంబున నుద్భవ మొంగు; ముంగు గా
నవి యడఁగింప కున్న, నొక టైనను నాటగు సద్గుణంబు; ని
క్కువ మిది; పిల్లు పల్లెరును గొబ్బియు నాని గ నున్నబీటిలో
వివిధము లైవధాన్యములు విత్తిన నంటు నటయ్య ? మిత్రుడా.

వినయము.

~~~~~

చ. గురుజనశిక్ష చాఁ గురుగుకొల్పు గుణంబు; గుణంబుచే మనో
హరవివయంబు గల్గు; వినయంబున నే నఫలప్రయత్నుడౌ ;
నరయఁ గ విల్లుకాఁడు గనయంబున మేల్గొనయంబు గూర్చ, సం
గరమున వంగి సింగిణులు గాంచుట లే దె జయంబు ? మిత్రుడా.

చ. నిలుపఁ గ రానిగర్వమున నిక్కుచు నుండినఁ గీడు మూఁడెడుం ;
బొలుపు గ నమృభావమును బూని చరించినఁ జాల మే లగున్ ;

బలమున విజ్ఞప్తిగతులపాలి నుబాలున నేటఁ గూలెడున్;

దలలను వంచుకన్పపులు తొసము నొందదు గాదె? మిత్రుఁడా. 10

ఉ. ఏమియు లేనివారె మహి నెక్కుడు నిక్కుచు నుండు; పూర్ణు లు
ద్దామత నందఱుం బొగడఁ దద్దయుఁ బూనరె నమృభావ? మా
రామమునందు మోక్షు పడునూఁగులు నాకమువంకఁ జూచెడున్;

భూమికి వంగుఁ బత్రఫలపుష్పయుతావనిజాలి; మిత్రుఁడా. 11

చ. దశసరి చూపఁగల్గి మును దిగ్గుట నైజను గొప్పవారికిన్;
దొలుత నెత్తుల్లితుల్లి తుదఁ గురింగుట నైజము కొద్దివారికిన్;
జెలియలకట్ట నాటుటకు సింధువు వెన్నకుఁ బోవు ముంగు; తా
నలజడి హెచ్చ వచ్చి, యడు గంటును వెంటనె వాఁగు; మిత్రుఁడా.

చ. సిరి గల దిండు లేవడిని జెందినవారిని నవ్వఁ గూడ; దె
వ్వరి కది శాశ్వతంబు? తము వాయు నొక్కపు డట్లు నవ్వ రే?
సరసునఁ బ్రాసాల్ పగలు జ బృగుకైరవిణిన్ హసించినన్,
మరలను బక్కున న్నగదె మాపది వానిని జూచి? మిత్రుఁడా. 13

చ. నయమున నెంతవాని నయినన్ సులభంబుగ లొంగఁ దీయ నా;
భయమున నట్లు చేయుటకు బ్రహ్మకు నైనను దుర్లభంబు; పా
దయుగము పట్టుకొన్న నిలఁ దప్పక కూలును నేనుఁ గంతవాఁ
డయినను; జుట్టుఁ బట్టుకొని ఎప్పగిదిం బడునయ్య? మిత్రుఁడా. 14

చ. నతుఁ డయి శత్రు నైనను వినమునిఁ జేసికొను నివేకి; యు
ద్ధతుఁ డయి యెల్లవో నెపుడుఁ దన్నులు దిండు ఎసించు లాతి; యె
వ్విత మనఁ, గోతకాఁడు ను లవిత్రముతో నెఱగం డె శాలికిన్?
వృతముగ మెట్టఁ డే గవలవాఁ డవనిం గలుఁదాడు; మిత్రుఁడా. 15

చ. ఎఱుంగని వెన్నో యుండు నని యెంచ కెఱుంగని దైన సొప్పు నే
యఱచును దప్పుత ప్పను చహంకృతిఁ బండితమాని; సెల్లు నే?

మొఱుగు నవీను సజ్జను నె ముచ్చుమమం దనతెల్విశిమి; నం
దొలు నగి నీ యనం బిదప నో గ్యడి యుండ దె కుక్క? మిత్రుడా.

గుణవంతుడు.

ఉ. పొకటసద్గుణంబులు ప్రిపంచమునం గలయెల్లవారికిం
జొకలు గాక, యొక్కొకనిచక్కి న చిక్కును, నిక్కువంబు; నీ
రాకర మాకరంబు మొదల నొకకొన్నిటియం దె కాక, తా
మేకడ మానికంబు లుదయించుట లేదు గదయ్య? మిత్రుడా. 17

చ. చెడుకులమరిదు సంభవముఁ జెందినమానవుఁ డైన, వానికిం
గడు మగుణంబు లున్న, నుతి గాంచుట కర్హుఁడు గాక గర్హ్యుడే?
పుడమిని గంటకాకులము భోగికులావృత మైనకేళికే
బొడమిన వయ్య గర్భదళముల్, గొనఁ బాత్రము గావె? మిత్రుడా.

చ. గుణులకుఁ జేయుసాయ మది కొద్దిది యైన ఫలంబు హెచ్చు; దు
ర్గుణులకు నెంత చేసినను గూరత నూపక పోర దె ట్లనన్,
దృఢములు వేయ నావులకుఁ, దీయని తెల్లనిపా లొసంగడున్;
ఫణులకుఁ బాలు వోయ, నిడుఁ బాణము దీయువిషంబు; మిత్రుడా. 18

చ. ఎలమి నసాధు సాధువును నేక విధంబున శాదరించినన్,
ఫలము పరస్పరంబు గడు వ్యత్యయ మై యుదయించు; నొక్క శేః
సలిలముఁ బోసి నింబము రసాలముఁ బాడునఁ బ్రీతిఁ బెంచినన్,
హలహల తుల్య మొక్కఁ డమృతాభ మొకండును గావె? మిత్రుడా. 20

చ. ప్రణవతనిజప్రసిద్ధగుణరంజితలోకుడ యేని, వానిజే
వన మొకపూటె చాలు; నిల భ్రష్టుఁడు దాఁ దడ వున్న నవ్వు మె
ట్లఁ, బులకండ మున్న నిమిషార్థము చాల దె నోర? బెద్ద ని
ల్చినఁ బెనుబొమ్మరాము, పలుఁ జేటగు నేమిఫలంబు; మిత్రుడా. 21

ఉ. ధారుణి నేషభాషలు యథార్థము నమ్ముచు పొట్టకోస మే;
గౌరవ మింత కోరినను గానలెఁ కా గుణవంతుఁ డెట్లనె,
గీరముపచ్చతెక్కులును గెంపు మొగంబును గంఠమాల యుం
జారుతరోక్తులుం, జెఱయు సంకెల పాపు నటయ్య ? మిత్రుఁడా. 22

చ. పరిమితి లే కయోగ్యులను, స్వల్పతమంబుగ యోగ్యుల, న్వనుం
ధర సృజియించుఁగాక : ధి, ధర్మపు నేయఁగ రాదె యాయువం
దరయ గులాబిచెట్టునను నాపదమస్తక ముండి కంటకో
త్కరములు నేల రాలవుగదా ? మఱి పువ్వులఁ జూచు; మిత్రుఁడా.

చ. కలిగినసద్గుణంబు లధికంబు లగున్ నుమనోగణంబునం
దల పలు గాకులందు నుదయం బయినం, దుద ముట్ట నిచ్చునే ?
పొలుపుగఁ జూతపుష్పమునఁ బుట్టురసాదులు నృద్ధిఁ బొంది మే
ల్ఫలము లగున్; జిగుళ్ళన్ముదుఁత్వము రక్తి మ పోవె ? మిత్రుఁడా. 24

చ. తననుగుణంబె యొక్కనికి ధారిణి గిట్టక యుండు వచ్చు; న
ట్లని యది యజ్ఞగింప నగు నా? జగ మాతనితోన యున్నదే ?
కనకము గంధము న్విడచు గా, యళికిం దల కంటగించినన్ ?
జనములు దాని నెట్లు శిరసావహియింపక యుండు? మిత్రుఁడా. 25

చ. అలవడుఁ బ్రాయికంబు గను నందఱ కెద్దుగొనా రె బాల్యమం;
దలఘుల కవ్వితగ్గెడు ననంతం; మల్లిన కట్టు గావు; కా
యలు తఱు చన్ని దుష్టరూచు; లైన రసాలశలాటుపుట్పు భూ
స్థలిఁ దఱుఁ గొందు; జింతపులి చచ్చునె? యెన్నటి కైన; మిత్రుఁడా.

ఉ. కూళతనాన భూజనులకుం బగతుం డగునట్టిమూర్ఖు, కొ
న్నాళ్ల కట్టై మాటి, నుమనఃప్రియవర్తి రసజ్ఞుఁ డయ్యెడుం;
గాలముచేత మాఱినిది గల్గు నె? గొంగళిపుర్వు పిమ్మటన్
మే లగునాకుఁజెల్క యయి మెచ్చొనరించుట లేదె? మిత్రుఁడా. 27

శ్రద్ధ.

- చ. సదమబుద్ధిమంతుఁడ నా, శ్రద్ధ వహింపక యున్న, లేశముం
జను వయిన న్మతే దయినఁ, జక్క ధరింపఁ గ లేరు నెమ్మదిన్;
విదితమా, నిగ్గుటద్దములు వెక్కఁ గళాయిని బూన కున్న, నొ
ప్పిదముగఁ దాల్చి నయ్య ప్రితిబింబములం? బరికింపు మితుఁడా. 28
- చ. అమలినచిత్తుఁడుం జలితుఁడైన గృహింపఁ గ లేఁడు నుమ్మి స
త్యముఁ; జలితుండు గామి నొకదారి యథార్థ మెఱుంగు మందుఁడున్;
విమజలంబులం గలితవీచుల బింబము భిన్నరూప మాఁ;
గ్రమముగ మడ్డినీట నది గన్నడు నిశ్చలమందు; మితుఁడా. 29
- ఉ. ఆతతసంశయంబు హృదయంబునఁ గల్గ, సనుత్తరంబులన్
వీతకలంకుఁడౌ నుమతి వేగ మెఱింగి; జడుండు కాఁడు గా?
శాతనఖాంకురంబులను జల్లఁగ గోఁనఁ, గోమలాంగకం
డూతి యడంగు; మడ్మగుల నోవఁగ జూడినఁ బోనె ? మితుఁడా. 30

బుద్ధి.

- ఉ. అంగబలంబు ధీబలశతాంశముతోడుత నైన నాటి నే
యంగను రాదు; గావున బాధికుఁ డన్నిట బుద్ధిమంతుఁ డే;
యంగు గ ఛారిణీశశిబిరాక్మతి మగ్గము పన్ని, నాలెపు
ర్వంగదఁ దేలుఁ బట్టి జుర్రాగ్నిని వేల్పుట లేదె ? మితుఁడా. 31
- చ. నిరుపమబుద్ధి డైవ మిడ, నీచుఁడు దుర్విషయంబులం బోరిం
బారిఁ గనిపెట్టుటం దహితముల్ పొనరించుటయందుఁ జూపెడున్;
వెరవుల నందె వేసినది ఘోరవ మేమి ఫలంబు? చానినే
ర్పరితన మెల్ల, వంచన శవగ్రహణంబునఁ గాదె? మితుఁడా, 32
- ఉ. అంగము వోలె బుద్ధి యును బ్రాణుల కాత్మకులొచితం బ కా
నం గను వచ్చుఁ; గారణగుణంబులు కార్యమునందుఁ బట్ట వే?

సింగపుబిల్ల గంధవనసింధురకుంభముఁ జీల్చి నేగుఁ; నీ

నుంగుల వేట లాడను జనుం గద జంబుకజంబు? మితుఁడా.

33

ఉ. ఎందుఁ బ్రవేశ పెట్టిన నహీనత నందె యెసంగుఁ; గానఁ దాఁ

బొంగుగ మంచికార్యముల బుద్ధిని జొన్న వలెన్ వివేకియై;

మందిరమందుఁ గ్రమ్మినతమమ్ము నడంపఁగఁ జాలుదీపమున్

మదతఁ జారులో నీడఁ, బ్రహ్మదము నేయక యున్నె? మితుఁడా.

౪. అనయము వన్నె మీటును వ్యయం బగుకొద్దని బుద్ధి; కందుచేఁ

గనబడు నుత్తరోత్తరపుఁగార్యములందు మెటుంగు లెట్లనన్,

కనకమునన్ గుణంబు లధికంబులు గావె పుటంబు వెట్టినన్,

గనుక నె మేల్మీబంగరునగల్ వెల హెచ్చు గరంబు; మితుఁడా.

35

౫. చక్కగ దాఁగి యున్నవి ప్రశస్తపుటూహాలు బుద్ధిలో నిజం;

బక్కట గల్గి మానక ప్రయత్నము చేసినవో బయల్పడున్;

నెక్కిని యుండ లేదె నవనీతపుముద్దు పెద్ద్యోపలన్?

దక్కక ప్రేమ కవ్యమునఁ ద్రచ్చి గ్రహింపదె వాని? మితుఁడా.

36

౬. కవికిని శిల్పికిని గలము గైకొని వ్రాయుచు నున్న నూరెడున్

నవనవచిత్రకల్పనలు; నమ్ముచు మానిన నూర కుండు; నూ

రువులను గూరుచుండి కొమరుం డొగిఁ జూచుక మాను చున్న, వె

ల్లువ లగు చుండుఁ బా;లుడుగ లోన నె యంకవె యన్వి? మితుఁడా

37

౭. పాడమినయట్ల యుంచినను బుద్ధికిఁ దేజము గల్గ దెప్పుడున్;

విడువక వేరశాస్త్రముఖవిద్యల రాపిడి పెట్టఁగా వలెన్;

బుడమిని మూలతాల్ మొదల బొగ్గులకున్ సరి యాచు నుండ వే?

కడు నవి శాణ్ముష్టములు గాక వెలింగెడు నయ్య? మితుఁడా.

38

౮. పుట్టువుతోడనే గలుగు బుద్ధి యొకించుక యెల్లవారికిన్;

బట్టుగ దాని వృద్ధి పఱుప న్వలె విద్యఁ గ్రమక్రమంబునన్;

- బట్టికి ముందు పా లవల వంటక మావల బండ్లు భిక్ష్యముల్
 బెట్టక యున్న నెట్లతడు పెద్ద యగుం? బరికింపు మీతుండా.
- ఉ. పెద్దయ్య జిన్న యంచు నొక భేదము లేక సనుస్త సంగతుల్
 బుద్ధి గ్రహింపఁ జాలుఁజుమి పోడిమి గా; నని యెట్లు లన్న చో;
 నద్దము, సగ్యతంబు సరమాణు వటంచును జూడ కన్నిటిం
 దద్దయ్యఁ దాల్చుచుండ నిరతంబును జూచుట లేదె? మీతుండా.

కాలము

- ఉ. కాలముగుస్స్వభావమును గాంచి వివేకము గల్గునాతఁ డే
 వేళను జాగరూకుఁ డగు; నెంగలి దానిఁ గనుం దృణంబు నుం
 బోలెను; బశ్యతోహుని భూరిధనాధ్యుఁడు గాచి యుండు నె
 క్కాలము; వానిలక్ష్య మీల గర్భదరితుని కేల? మీతుండా.
- ఉ. కాలము పెద్ద యుండఁగనె గల్గుపనుల్ నెఱవేర్ప లెస్స; న
 త్కాలముమీఁద నమ్మకము గల్గుట, డాయఁ గడంగు టొప్పు నే?
 నాలుగువస్తువుల్ గృహమునం బెనదీపము వెల్లు చుండ నే
 మే లగుఁ జక్కఁ బెట్టుకొన; మీఁదను విఘ్నము లెన్ని? మీతుండా.
- ఉ. మేలును గీడు నెయ్యెడిను మేడినిఁ బ్రాణులు పొందు చుంటుకుం
 గాలమె మూల మంచు నెఱుఁగ న్వలె మానవుఁ డాత్మలోపలకొ;
 హేళిని బూర్వపర్యతము నెక్కఁగఁ జేయఁ బ్రభాత; మాతనిం
 గూలుచుఁ గాంతి సర్వమును గొల్పడఁ గంధిని మాపు; మీతుండా.
- ఉ. కాలుఁడు సర్వకాలమును గాలము నైచుక కాచి యుండ, నే
 కాలమునందొ చిక్కెడును గాక, తొలంగెడుజంతు వున్నదే?
 నేలను రాల కుండ ధరణీజమునందన యెల్లకాలముకొ
 వ్రేలుచు నాకు లుండఁగలవే యొకకొన్నియు నైన? మీతుండా.

- క. బాలుఁడు వృద్ధుఁ డొక్కఁగతి భాసెలు చుండెద; రైన వారికిం
గాలము వృద్ధియొక యయముఁ గల్గఁగ జేయు ననుక్షణం బదే
చా లనఁ, బూర్ణిమాదివససంస్యను బ్రాచిఁ బ్రతీచిఁ, జందుఁడుకొ
హేళియు నొక్కమాదిరి గహించెద; రేనుగు మీఁద? మితుఁడొ. 45
- .. ఎట్టియుపద్రవంబు ఘటియిల్లిన నాయు నొకించుకంత దా
గట్టిగ నుండినం బ్రతుకు గాంతరు కాలము నెల్లువారలే;
యి ట్టటు పెద్దపెద్దదృఢవృక్షము లూఁగఁగఁ గాలి యున్నునకొ
గొట్టినఁ, బండుటాకులును గొన్నిల రాలవు గాదె? మితుఁడొ. 46

ఉద్యోగము

- . అవనిని సత్ఫలంబులు మహత్త రకష్టసమాప్తశంబులే
యవుటను జేసి వాని కెదయందును జంకిన లాభ మబ్బునే?
మొవలిని జుట్టుకొన్న చెడుముండ్లకుఁ బాములకుకొ భయం పడఁ,
బువులను గోసీ తెచ్చుకొనఁ బోలునె యెవ్వరి కైన? మితుఁడొ. 47
- . పలుదెఱఁ గౌ నదృష్ట; మది పాటును బట్టి ఫలించు : తెంటిహ
పలను నదృష్ట మెంచ బలవత్తఁ; మెట్టు లనంగ, విత్తనం
బులు వివిధంబు; లవ్వి గొవి భూమిని జల్లక పండ; వైనఁ ద
త్ఫలములు బీజధర్మమును దాటునె యత్నముచేత? మితుఁడొ. 48
- . కడఁగక శక్తుడుం జిటుశకర్ణము దీర్చఁగ లే; డశక్తుఁడుకొ
విడువక యాచరించి నెఱవేటుచుఁ దా ఘనకార్య మైన; నొ
క్కడుగెఁడు పోవ నేరదు మహాజగరంబు నిజస్థలఁబునం
దుడుగక యుంటఁ; జీమ పొరుకూరికి నేగిన నేగు? మితుఁడొ. 49
- . సారము గల్గుదానికయి చాల శ్రమం పడఁ జెల్లు; గాని ని
స్సారపుదానికై పడిన, సర్వము వివృగు; స్వాదునీరసం

పూరితనారకేశఫలముం బగిలించిన డప్పి దీటు; నే
దారిని నేద దేటెడును దయ్యపుదట్టు నగల్పు? మితుండ్రా.

చ. చెయ్యవుగ నొక్కకార్యమును జేయుట కుండు ననేకమార్గముల్;
దెలివిని నందు యోగ్యమును దేలిక యైనది చేకొన న్వలెక;
గలుగవె యూపిరి నివ్విడువఁగా మొగమందును నోరు ముక్కరం
బులు? నయినెన్ సమస్తజనమున్ ముకుదానె పుచ్చు; మితుండ్రా.

చ. నుడివెద, మంత్రగుస్తములునుం బటుసారము లైనకార్యముల్
చెడ; వటు గాక యుండినను జేటు ఘటిల్లుట సిద్ధమే మమి;
ముడివి పొలాన విత్తి నను కుండవనాటికి మొల్పు బీజముల్
పుడమిని; తోట దంచినవి, పొల్లులు మొల్పునటయ్య? మితుండ్రా.

చ. ప్రతిదియు నాదిఁ గట్టమిభంగిన యందును; జేయఁ జేయఁ గ
వృత్తరముఁ గట్టమున్ ముచ్చ శక్యము సౌఖ్యకరంబు నయ్యెడిక;
క్షీతి నడయాడ నేర్చుటకుఁ జిన్నతినంబున బిడ్డ లేచుచుం
బతనము నొందుచు, దుదికుఁ బర్వులు వెట్టును గాదె? మితుండ్రా.

ఉ. తా నెఱవేర్చి బూనుపని, తగ్గగతిం జినచిన్నభాగముల్
గా నొనరించి, యంతపయిఁ గ న్నిడ కోలి నొనర్చి జల్కనా;
మానము లెన్నొ యుంటఁ గను మాటుచు నేండ్లకు నేండ్లు చక్కగు
పాన గిలుక్కునఁ దిరిగి నచ్చ నెటుంగక యుండ; మితుండ్రా.

చ. పని పదియాలుపాళ్ళ నొకపా లవశిష్టము పెట్ట, వెన్నఁ జే
సినది వృథాప్రయాస; మది చేయకపోయిన మోద మబ్బ; దె
ట్లన, మణిసాధడోలికను హాయిగ నిద్దుర వోవ నెక్కి, ని
చ్చెనతుది మెట్టు దాటఁ బస చెడ్డను నేమి ఫలంబు? మితుండ్రా.

ఉ. లోకము మేలు గోరి విమలుల్ ఘనకార్యము లాచరింప, న
స్తోకము లైనవిఘ్నములు దోచును వారల; కైన నోర్వరే?
కోకహితుండు జంతువులకున్ మధురోదక మీయ వెల్ల, మే
ఘాకృతు లడ్డ మాను గిరణాలికి; మాను నె దాన? మితుండ్రా.

5. పనియును బాటు లేనియెడ భావమునం జెడుఁగోరికల్ జనిం
చును; నటుగాక యుండిన విశుద్ధ మగుం జుమి బుద్ధి; యెట్లు నా,
ననిశియు బాటసారులు ప్రయాణము చేసెద దారి శుభ్రమై
కనఁబడు; మాటుదారి ములుకంపలు మొల్పును గాదె? మిత్రుఁడా. 57

విద్య

6. కలిమి యొకింత లేకయును గౌరవపాత్రులె సుమ్మి పండితుల్;
కొలఁదికి మీటుసంపదలఁ గూడియు మాధుల మాననీయు లే?
యలరవె చూపుగల్గు కను లంజనరేఖ ఘటింప కుండినక?
కొలుకుల కంటఁ గాటుకను గూర్చిన గుడ్డివి లెస్సె? మిత్రుఁడా. 58

7. విద్విషు లేనివారలె యవిద్య కవారము లొనగారముల్;
మాద్దుగ నెంతనిద్దినను మాధులయాననముల్ శ్రమశానముల్;
కొద్దియు వెల్లు లేనిమనుకుల్ పెనుఁజీకటి కున్ము; లెంత మే
లద్దపు మేడ లైనఁ గన నర్హ మె దీపము లేమి? మిత్రుఁడా. 59

8. ధనికుఁడు కొంతమందికే మాదం బిడఁ గల్గును నష్ట మొంగుమిన్;
ఘనకవి యైనఁ దాఁ గొఱత గాంచక యెల్లరి హాళిఁ దేల్చెడున్?
నినఁబడి నీరసం బగుచుఁ దెగిల్గును బెంటలమీఁద నించు; గ
మృనువకుళప్రసూనసర మన్విద మయ్యెడు నయ్య? మిత్రుఁడా. 60

9. తోడెము విద్య నేరువని గుర్లభి మా సరసత్వ; మందఱున్
నాఁడెను నూ పఠింప; సుగుణంబులు గొప్పకులం బొసంగు నే?
గాడిదచేడియల్ మగల గట్టిక ముట్టెలఁ దన్ను; బోవ నీ;
గోడిగ లైన నేర్చి మగగుఱ్ఱముఁ దన్నక యున్నె? మిత్రుఁడా. 61

10. తుమను స్వరూపనాశ్రిఫలజన్మలఁ జూడఁ వారియున్ని లో
కమున నెఱుంగ లేరు; కలఁ గాంచక యే తెలియంగ నా; మనో

గమనుమనోలతాగవిసం బగుకేళివనంబులో, బలా

శనా లవిలాసమున్ నకులస పదియుం గుటి కాఁ? మితుండా.

62

చ. మగువ మగంతు, విద్యను గ్రమంబుగ నేర్చినవారె యైనచో,
సాగనుగ నుండు; నం చొకరు శుంతగ నొన్న నసహ్యమే మమి;
మొగమునఁ గన్నుచోయి యిరుమూల సదృగ్విభవంబు పూన, బా
గుగ నుపయుక్త; మం చొకటి గుడ్డిది యైన న దెట్లు? మితుండా. 63

చ. సరసత లేనిమూర్ఖునివచశ్శత మైనను గాదు గాని, బా
స్వరరసికుండు వక్త్రచోకవా క్కయినన్, సాజనప్రమాది యా;
ఖర ఘరవాయి లే కఱుఁగా బరితోషము నొంద గుండ్రి కం
ధర ముటును నృయూరములు నాట్యము సేయఁగదయ్య, మితుండా

ఉ. తల్లుల ముందు బెంచి తమదారులే నేరిపి శైశవంబునం
బిల్లుల బాడు నేయుగురు విదై నెఱుంగని మొద్దుముద్దియల్;
పిల్లులు కన్నులే విడనిపిల్లుల నిల్లులు నిప్పి, వానికిన్
బల్లుల దెచ్చి మం గునిచి బాధ యొనర్చుట నేర్పు; మితుండా.

ఉ. పిన్నయుఁ బెద్ద యన్యయునుభేద మ దేటికి? బుద్ధిశాలి యా
చిన్నయె పెద్ద; పెద్ద యఁ బెల్లునె నృద్ధుని నెద్దుమొద్దు? దీ
ప్రాన్నతిఁ జీకువాల్ చెఱుప నోవును సన్నపునత్తి; రిత్త యె
యున్నను ధివ్వెకంబ మిరు బోర్చు నె? కాళ్లకు నడ్డు; మితుండా.

ఉ. ధాతుణి నెల్లవాగలకు దైనను వేఱుగ శక్తు లిచ్చె; దా
నేరువ వల్ల కానివి య నేకము లున్నవి విద్య, లెట్లన్,
సారెల వేళు లుంచి సరసంబుగ వల్లకి మీటుఁ గాక, యే
దారిని గార్ధభస్వరుఁడు దా బయకాఁ డగువాఁడు; మితుండా.

చ. గురువు నినాగఁ దాఁ జరువుకొంట భరం బగుఁ దొల్త; బిమ్మటన్
గర మును నాస్థ పట్టుదల గల్గి శరంచిన నొజ్జ మీఱుడు;

స్వేరవునఁ దాళము నొడలు నిల్వెడు నిచ్చెన నెక్కి సెట్టిగాఁ
డరుగఁ డె మొవ్వుటాకు గదియన్ గుదిబల్లులు పూని? మితుఁడా 68.

. మననము సేయ కుండినను మాయగు మానసమందుఁ బట్టిఁక;
దినమును నూనినం జెడును దిన్నగఁ బట్టక పూర్వ మేదియున్;
బొనరఁగ వృద్ధి యా జలముపోతను మాననఁ బెద్దవృక్షముల్;
చినచిన మెక్కి లట్టు లెడ జేసినఁ జచ్చును గాదె? మితుఁడా. 69.

. ఎచట నొ యొక్కచోటఁ జదివింప వలెన్ గడి గట్ట; నట్టు కా
కద టిచటంచుఁ దిప్పిసను న్భకు, విద్దియ వృద్ధిఁ బొందు నే?
యొచోపునేల నాటి యట నుండఁ గ నిచ్చిన, వేరు పెట్టి మో
ను చిగురు పట్టఁ; బూట కొకచోటను నాటిసఁ బోదె? మితుఁడా

. పేరికిఁ బెక్కువిద్యలను వ్రేలటు వెట్టుటకంటె నేది యే
నారసి యొక్క విద్యను నిరంకుశపాండితిఁ గాంచ మేలు; కాం
తొరమునందు నాకసమునన్, మృగపక్షులు పత్పతత్రసం
చార మొనర్చు స్వేచ్ఛ మెయి; స్వస్థత కోళ్ళకు నేది? మితుఁడా.

. అరయఁ గ బాల్యయావనములంగును, సోమరు లౌచుఁ గలముం
జరిపినమానవల్, గడఁ జాలక యేడ్తు రనంతరార్తులన్;
దెరువరి, ప్రొద్దు కల్గఁ గ నె తిన్ననియూరను జేరుకోనిచో,
నిరు లకుడేర, దారి నతఁ డేమి యొనర్పఁ గలండు? మితుఁడా. 72.

. నురుచిరభాషకల్పనల శోభిలుపుస్తకలక్ష లొక్కయ
క్షరమును దప్ప కుండ, పరుసం బరియింపఁగఁ జాలినన్, వృథా
వెరవిడికిన్; విచిత్ర మగువిశ్వ మజస్రముఁ జూచుచుం బశూ
త్కరములు, లాభముం గనునె దాన నొకించుక యెన? మితుఁడా, 73.

. పంతుల మంచుఁ గ్రించులు, స్వపాండితి నన్యలతప్ప దిద్దఁ జూ
పింతు; రయో! స్వపక్షమున కేమి యుఁ ధద్వినియోగ ముండ; ద

శాంతముఁ జుట్టుఁబట్టక నిజప్రభ నిచ్చును డివ్వెకంబుమల్;
ధ్యాంతము తక్కుఁగ్రమ్ముకొని దాని దలంప వదేమే? మిత్తుఁడా.

ఉ. పండితుఁ డైనవాని కొకపట్టునఁ జుల్కఁదనంబు గల్గియే
యొందును గాక, యట్లనుచు నొండులతో సరి సేయఁ దప్పు గా
కుండు నె? బ్రహ్మజాతి యగునజ్జ్వలవజ్రము నీటఁ దేలినకొ,
బెండునకుకొ సమాన మని పేర్కొన రాదు గదయ్య; మిత్తుఁడా.

చ. చెడుగుణ ముండినం, జదువుచేతను గల్గుప్రకాశ మంత చొ
ప్పడః దది వీడినం బురుషుషాండితి సర్వతమోహం బగుకొ;
గొడి గలదీపముల్ మిగులఁ గున్నుచుఁ దేజము దక్కి యుండెడుం;
జెడ నది కత్తిరించినను, జీడిటి బొత్తి గ మాపు; మిత్తుఁడా.

చ. ఒకటికి వచ్చి పోవు ననునోర్వమిచేఁ, దననేర్చుదాని వే
టొకరికిఁ జెప్పఁ డేనిఁ దన కున్న చె పా డగుఁ; జెప్ప మేలగుకొ,
సకలజనంబుఁ దోడుకొన సమ్మతి చేసిన మాతిలోనినీ
శృకుఁ గొద వేమి? లాఁతిసలిలంబులు పా డగుఁ గాని; మిత్తుఁడా.

కు. చదివినవార తెప్పుతును సఖ్య మొనర్చెద రెల్లవారితోఁ;
గదన మొనర్తు రెల్లపు డకారణ మజ్ఞజనుల్ స్వజాతితో;
ముదమునఁ గీరళారికలు ముచ్చట లాడుఁ బరస్పరంబు; దు
ర్మదమున వానిలో నవియె మార్కొని కుక్కలు పోరు; మిత్తుఁడా.

చ. చదురున వేగు రజ్జులు ప్రసంగము సేయుచుఁ గూరుచున్నఁ, గో
విదుఁ డొకఁ డున్నయందమున వేయవసాలను రాదు చూడుమి;
వదరుచుఁ జూతవృక్షమున వాయసముల్ పదివేలు మూఁగినన్,
గదురునె పంచమస్వరపికం బొకఁ డుండినశోభ? మిత్తుఁడా.

చ. సదనున నెవ్విధంబునను సభ్యు లసభ్యులు గూరుచున్నఁ, ద
ద్వదనబహిర్గతంబు లగువాక్యము లే యెఱిగించు వారలకొ;

హృదయమున బెద్దబాతులు మరల శమ ల ట్టిటు నీచుచున్నచో,
మృదుకలనీక్వణంబున గ్రహింపరోకో కలహంప? మిత్రుడా.

80

విమర్శనము

శప్పును నొప్పు భ్రాంతిమయి దాము గ్రహింపబడు నిర్గుద్ధపుం
జొప్పున; నైన నిక్కువము సూరిజనంబు లెఱంగి చెప్పరే?
యొప్పుని తంచదార, మధుగోత్రచాశక్కర యంచు నుప్పు, కై,
తప్పునఁ జేకొనక, నిజము తప్పుక చెప్పదె వాల్క? మిత్రుడా.

81

ఈనును గోస మాది యగునిట్టిగ గానుగొనంబు లున్న, నెం
తేసిరసజ్ఞు లగ్ధము గ్రహింతురు గా, విపరీతరీతి గా!
మీసర మైనవైశ్యమున, మెం డగునుష్టము, నివ్వ యాది యా
దోసము లున్న, నాలుకకుఁ దోఁపదె చేఁగుగఁ దీసి? మిత్రుడా.

82

వాగెడువాని నే సరమపండితుఁగాఁ చలచోయు మాధుఁ; డా
లాగునఁ గాక వారలకొలంగు లెఱుంగు వివేకి; గంటనా
దొగడియార మే ఘన మటంచును జానపడుండు చూచెడుక;
జేగడియారమున్ ఘనము నేయఁడె వాగరకుండు? మిత్రుడా.

83

నవరసభవ్యకావ్యముగుణంబును జక్క గ్రహించి శ్లాఘనం
గవి నొనరింపఁ బండితుఁడు గా కొకపామరుఁ డే మెఱింగెడిక?
నవనుభిప్రపుల్లలనింబునురందము గోరిలి యుంకృతిం
దపిలి యొనర్చి పట్టదము దక్క సమర్థ మే దోను? మిత్రుడా.

84

పేరును యాపుఁ గాంచి యొక జేరిని బెట్టఁ గ రాను; వస్తువూ
త్సార మెఱింగి యిట్టి దని తల్ప నలెక; ఫలసంజ్ఞ నొందినం,
దోరపుఁబుయ్య లుండెడు నునుంబరముం బరికింప; నుందగా
కారతఁ దోచినక, నుసిడిగర్భము చే దగుఁ గాదె? మిత్రుడా.

85

చ. సరసము నీరసంబు నొకచందముగాఁ బయి కుండ వచ్చు; లో
నరసిన హెచ్చు తగ్గు తెలియంబడ కుండఁగు సుమ్మి యెప్పుడున్;
ధరణి రసాలదండమువిధంబున నుండదె చొప్పుకట్టి? పైఁ
బరఁగిన పేడు దీసి తిన. బైటఁ బడుం బస యెల్ల; మిత్తుఁడా.

చ. అరసిన నెట్టినత్కృతికి నైనను దోషము లుండ కుండు నే?
వెరసిని చాల్చు మంజులత, విజ్ఞులశ్లాఘకు భాజనం బగున్;
బరుసము లోచు నుప్ప నగుపర్వము లుండవె పుండ్రునుందు? ని
ద్ధర నొకఁడుం గనంబడునె దానిని మెచ్చనివాఁడు? మిత్తుఁడా.

చ. ఇతరులస్వల్పదోషముల నేని యెఱుంగఁగఁ జాలనట్టిపం
డితుఁ డయినం గ్రహించుకొన నేరఁడు పో తనగొప్పతప్పు; వి
శ్రుత మిది; లాఁతకంటిపువుఁ జూడఁగఁ జాలినలోచనంబుద
క్షత, తనగోపలం బొడముకాయఁ గనుంగొన నేది? మిత్తుఁడా.

ఉ. మాకును జేత నా ననెడుమానును లెంద తొ యుండు; రైన న
న్యూక్మతి కర్హుఁ డెవ్వఁ డొ యనన్తుఁ డెవండొ పరీక్షఁ దేలెడున్;
వేకువ మేలుకొల్పఁ గలనే కరటంబులుఁ గోళు; నైత నుం
గాకము చంద్రికానిశదకాంతిని భాంతము గాదె? మిత్తుఁడా.

ఉ. చేరున కేగ కుండినను చిద్రము లేమియుఁ గానిపింప వె
న్వారల కైన, డాసిన నపారముగా నవి లేక యుండు నే?
దూరమునుండి చూచినను దోచును గుట్టలు కోట వెట్టిన
ట్లూరక నున్న గాః నటుల యుండు నె నగ్గఱ బోవ? మిత్తుఁడా.

ఉ. పేనుడి పాదుకొన్నఁ గనిసింపవు దోషము లెన్ని యుండినన్;
దామస మున్న నొప్పులును దప్పులు గాఁ గనిసింపు నన్ని యున్;
దామర, దుస్సహితపముతైత్త్యము మెచ్చి, పొగడ్త నేయు వే
మోములఁ; జంద్రికారుచికి మూతి ముడుంచుక యుండు; మిత్తుఁడా

ఉ. పంకములోనఁ దోయియుండునసాపజగంబున దేహయాత్ర ని
శ్చంకతఁ జేయ, నొప్పు గనఁ జాలదు లోకులు; దోషదృక్కులే;

జంకక జాటునేల నడఁ జాలిన నేర్పును మెచ్చ రెవ్వ; రె
వ్వంకను గాని కూలఁబడ వాని హసంతురు గాని; మితుఁడౌ. 92

5. గుణము దొఱంగి దోషమునకుం దడవుం గుటిలుండు; దోషమున్
గణనము నేయకే నుగుణకాండముకై నుహ్మదుండు రోయ; ధా
రుణిఁ గమలాకరంబునను రోయక సత్తల నేఱుఁ గొక్కెరల్;
ప్రణయనృణాశనాశము మరాశ మెఱింగి మెసంగు; మితుఁడౌ. 93

6. సరసపదార్థమందును బొసంగును దప్పులు; వెల్లివాఁ డవే
తొరగ గ్రహించి చూపు; నుహ్మదుం డవి లోఁగొని యొప్పు దేల్పు; శ
ర్కరపొడిపానకాన నినుకల్ చొరవే? వడపోతపాతి వే
గిర మవె పట్టి బెల్పుటాచు; గిన్నియ చేయనె యట్లు? మితుఁడౌ. 94

7. వంకర లెంతురే నవనవస్ఫుటసత్కృతి, కింకఁ దన్ని రా
తంకసన్మద్ధిచే ముదము, తగ్గున భేదము, గండు గాక? యే
ణాఁకుని శుద్ధముం గు విదియన్ బుధవిర్గము వెక్కిరించునే,
పాంకము మీఱఁ జొక్కెడును, బొల్పుట నుక్కును గాని? మితుఁడౌ.

హితోపదేశము

ఉ. కూశల దిద్ద, నారలకుఁ గోపము వచ్చును; గాని లేశమున్
మే లొనగూడఁ బోదు; పయి మిక్కిలి బోధకు బాధ లొందెడున్
వైశమ; కుక్కతోడకును వంకర తీర్చఁగఁ బూనఁ దీటునే,
కా లది తత్త్వం బొడిసి గట్టిగఁ బీకును గాని? మితుఁడౌ. 95

ఉ. మందున కైనఁ దెల్పి గలమానిసికిం దెలుపంగ వచ్చు; గా
కెందును సారలేశపరిహీనునకుం గలపంగ శక్యమే?

- పొందుగఁ గావ్య మైన నొకపోడిమిగా వెలిగింప వచ్చు; గా
కెందును వట్టిబొగ్గు వెలిగింప నసాధ్యము గాదె? మితుఁగిడా. 97
- చ. సరనుని సామవాక్యములఁ జక్క నెనర్పఁగ నచ్చు; గాని దు
ష్కర మగు ముష్కరుం గలితసాగ్నినపద్ధతిఁ జక్కఁ చేయఁగాఁ;
గరసరనీరుహంబును గ్రమ్మిన వేత్తఁ యుఁ దిన్నఁ జేయ నొ
ద్వరితమ; పంటకట్టియల వంకర పొగ్గి య్యడఁ దీలు; మితుఁగిడా. 98
- చ. కటువుల మందలించినను గన్నుల నీ ల్విమచుకొ నుశీలఁ డా;
నటువలె మొండి, వాని కినుమంతయు లొంగక రెచ్చు; నెట్లనకొ,
జొటఁజొట నీటిబొట్లురల నొచ్చుచు జివ్వన లాగుఁ బండ్లు, మె
క్కుట నలపుల్లగాయలను; గొంతునె వానికిఁ గత్తి? మితుఁగిడా. 99
- చ. అటుక జనించి యార్చి యెవఁ డైన నలంతుల బూకరించినం,
గలిగినతప్పు పోగు; తనకంటెను దిట్టయొద్ద నేమి యా?
నిలువక కట్ట కొక్కయెడ నీళ్లు కన్నము వెట్టి పాటుచుం,
బులుఁ బడగెంటు; గా కుపలపుంజము నేమి యొనర్చు? మితుఁగిడా. 100
- చ. భ్రమయుఁ బోమాదను న్నరులఁ బాయునె? పండితుఁ డైన నేమి? దో
స మెవకు దిద్దినకొ పరియె, సంతప మొందుట మే; ల దెట్లు నా,
శమలము లైనయద్దములయందును డాగులు గానె? నీచును
న్నముఁ గుమవఁగ నిచ్చిన ఘనం బగుఁ గా తమకాంతి? మితుఁగిడా. 101

వివేకము

- చ. చపలమనంబు నీచ మగుజాడలఁ బోక నిసర్గమే; వివే
కపటిమచేత దాని నెటు కావలె నట్లొనరింప వచ్చు; నీ

రెపుడును బాటుఁ బల్లమున కే గద? యైనను యంత్రనేతుము
ఖ్యపరమసాధనాళి నది కా వెటు కొనినరీతి? మిత్తుఁడా. 102

౨. ఇ ట్టటు దుర్మదేంద్రియము లీడువఁ నీడిచినట్టు లెల్లఁ దా
నెట్టనఁ బోవు హాని యని నిక్క మెఱింగియు మార్పుఁ; డె ట్లనన్,
వెట్టగ మంట సోకిన నివేకము దెచ్చుక మళ్ళి పోవు నే
బిట్టుగ దానిలో మిడుత వే పడి మగ్గిగ్గును గాని? మిత్తుఁడా. 103

౩. మందులు ముంగు వచ్చువిషమంగాల సారయ కప్పు డాత్మ కా
నందు నేయుకర్షము లొనర్చెడ రి ద్రియకృష్యమాణు లై;
కందనిపచ్చలేబయిరు కన్నులపండువు నేయ, డెంద మిం
పొందఁగ మేయఁ బోయి కరు లోదములోఁ బడుఁ గాదె? మిత్తుఁడా.

సంభాషణము

౪. ఒనర మనుష్యయోగ్యత యయోగ్యత మందు గ మాటబట్టి యే
గనుఁగొను చుండు లోకు; లటు గావున సొంపుగఁ బల్కుఁగా వలెన్ ;
బనఁటుల నోటిపల్కు వినబడ్డను నవ్వలఁ ద్రోచి వైచి, టం
గున వినబడ్డనో విలుచుకొందురు గా వెల యిచ్చి? మిత్తుఁడా. 105

౫. ఇలఁ గలయెల్లదోషముల కిక్క యసత్యము; గాన దోషకా
ముల కది యిమ్ము; సత్కృతిపరుల్ బుధు లుల్కుచు నుండు దానికె;
జెలఁగ రె చిమ్మచీకటికిఁ చిత్తమునం గడు జారవోరము
ఖ్యలు? వెలుఁ గన్న సంతసము నొందరె యుత్తము లెల్ల? మిత్తుఁడా.

౬. ఘనత యు నాభిజాత్యము ను గవ్వకు నుం గొలు గావు, మాటలోఁ
గనుక నొకింతదబ్బులు యొకండు గనుంగొనె నేని; కీ డగున్;

విను, తననుద్రగ్ గిడ్గియును, వెండియు గిండియుఁ జూచి రూప్యమున
జనములు గొంగురే? పలుకు జ బృయినం దునియింతు; మిత్రుఁడా.

చ. ఇలపయి నాడి తప్పునతఁ డెంతఘనుం డయినన్ సడిం బడున్
నిలుకడ లేనివాఁ డనుచు నిక్కము యోజనఁ జేసి పల్క మేల్;
జలదము నుండువెన్నలు విచారము నేయుట మాని మందుగా
బడబడ లాడు; గాచన నె పాటి యొనర్పరు దాని; మిత్రుఁడా. 108

చ. కొలఁదికి మీటుదంభములు గొట్టెడుడాంబికు విశ్వసించుటే
గలుగదు; గల్గునో, యవిటి గా; తుది సందియ మా నిజానకే;
తకుకుఁబసిండిపూత పయిఁ దాల్చి వెల్లింగడువెండిగిన్నియన్
విలిచి నువర్ణబుద్ధి, దుది వెండికి సందియ మొందు; మిత్రుఁడా. 109

చ. ఎదిరిమనంబు నోవ నటు లెంత యు నింపుగఁ బల్కువారలం
బదుగురు గారవింపుదురు; ప్రిల్లగులం దఁ జేర నిత్తు రే?
మాదమునఁ గీరశారికల మాద్దుగఁ బంజామంగు నంచి పెం
చెద; రలకాకులం జెదరఁ జేయ రె చీదరఁ జెంది? మిత్రుఁడా 110

చ. సమయ మెఱింగి పుష్కవిలసన్మృదువాక్కులు వోలెఁ దీప్రవా
క్యము లొనంప నేర వొడికఁబుగఁ గార్యపుసిద్ధి; నెల్లనం,
బ్రమద మెసంగ రాల్చును బ్రభాతపుశీతలవాతపోతముల్
నుమిఘలముల్; శలాటువుల డుల్చును గా పెనుగాలి! మిత్రుఁడా. 111

చ. వ్యపగతమార్ద్రవంబులు మహాప్రియముల్ సమయానుకూల మా
లపితము; లట్లు కాని మృదులఁబులు నప్రియముల్ నుడువో; ప్రభా
తపుడటఁ గాకకుక్కుటరుతంబు హితం బగు నెంత యున్; వియో
గపుసమయంబునన్ శుకపికస్వర మార్తి కరంబు; మిత్రుఁడా. 112

ఉ. దీరుడు జానుకున్ సోగియఁ దేనియ లొల్కఁగఁ బుష్క మెల్లగాఁ;
జేరినవారికిం జెవులు చిల్లులు వోవఁగ నాడు నీచు; డిం
డీరగ సానుకారికలనిక్వణనం బొనరించు వీణియల్;
వీణముల్ రణంబు నొదవించును దారుణభంగి; మిత్రుఁడా. 113

అన్నము గల్గ మై మఱచి యప్పుడు కాలులు పేర్చు; జాబుగా
నున్నను సజ్జనుండు పగుషోత్తుల నెన్నడు దేడు నాల్గ; కె
ట్లన్న, శ్రీవక్రతోరముగ నార్పును భేకము నానకరువక;
సన్నపుఁగాకలిం బికము నల్పు వసంతము నందు, మితుఁడా. 114

కొండెము

కొండెము పేరిగుర్గుము గూరిన నాలుక నేర్పుతోడఁ దా
ఖండముఁ జేసికొన్న బ్రతుకం గలఁ డేమొ వరుండు నెయ్యుండై;
నిండ్ల చ్చిసంబు గల్గికడు నిక్కెడుకొండిచ్చి గత్తిరింప, భూ
మండలి వృశ్చికంబు జనమైశ్రీకి బాత్రుగా గాదె? మితుఁడా. 115
కోరికతోడ నొండ్ల చెవిఁ గొండెము లూఁదెడువారి నేరించి
గూరిమి, నేస్త కాండ్రియిన గొబ్బున వీడక మాన; రెట్లనక,
నారులు చారుకేళిసదనంబున నాథులఁ గూడువేళ మం
జీరములందుఁ బ్రేముడి యొకించుక చూపరు కాదె? మితుఁడా. 116
పిశుమనిఁ జేర్చు పెంతయవివేకము? వాఁ డొరు వెట్టు లట్టులే
విశదపడంగఁ జేయుఁ దమవిం బయివారి; కదెట్టు లన్న, నల్
దిశలగవాక్ష కాచములు, దెచ్చుఁ బగల్ రవికాంక్షి లోనికిన్;
నిశల రహఃక్రియల్ గలవె నిల్ప బయల్పడ కుండ, మితుఁడా. 117
అన్యుల కెగ్గు నేయుకలసాంబుఁ బెంపను మూల మైనపై
శున్యముచేత నెవ్వఁడు వసుంధర నాపదఁ బొంద కుండెడుక,
జన్యములోపలం బిగులు చక్కగ నొత్తెడువానికుత్తుక
దైన్యపడంగఁ గోయ రెటు దల్పక జూలి లవంబు? మితుఁడా. 118

అతిపరిచయము

చ. పరిచయ మెక్కు డైన బరిభావము నొంగు మహానుభావుడుం;

బొరయు నుదారగౌరవము బూటకుడున్ మితిదృఢవంబునన్,

బరిమిశనన్మృది ప్రసవపక్వఫలాచితైవస్పష్టస

త్తిరుల నింకరించి కొనఁ దల్ప రొక్క కృతంబు, మితుండె.

చ. మిత మగు నేని యెద్దియును మేదినియం దనఁద్య మౌను; గా

కతి యగు నేని యన్నిట ననర్థమి యా; మితి మీఱ రాదుగా;

వితతతరొష్టదేశమున వేసఁగిలోఁబొగ డొందువాఁతరిం

చితపనన్బాకుం డగడుఁ జెందఁడె సీతునయలను? మితుండె,

ఉ. వాడుక మాటికిం బొరుగువారలయిండ్లకుఁ బోవుమిన్నఁ, జే

కూడదు గొనంబు; తుది గొప్ప పరిభవ నూ నిజంబుగా;

గాడిదతోఁక కన్నకులు గట్టుచు నాండరె తాటియాకులన్,

జూడరె యబ్బురంబు గను శుద్ధకురూపిని నొంటె, మితుండె.

చ. అభిరుచి యెక్కు డొఁ భిననాగతులం దతిహీనలఁడె: ను

ర్లభమగుణాధ్యులందును బురాతనులం దనుగాగ మల్ప మే;

యభిలషితంబు లొ నపగతార్థము లయ్యెను బాలభాష; ల

వ్యభిచరమంజులార్థబుధివాక్యము లంత ప్రియం బె? మితుండె.

చ. మనుజున కెంతయేనిఁ జనుమానము గల్గును గాక, తేనిపా

లను గురుపాల, భీతికి దొలంగినచెయ్యు తొనర్పఁ గూడు నే?

మనగృహమందె యున్న దని మాధ్యమాతోడను ముద్దు పెట్టుకొ

గనగన వెల్లుదీప మెటు గాలక యుండెడు నయ్య? మిత్తుండె.

ఉ. పోకడరాకడల్ గలుగఁ బుట్టవు వోషము; లన్ని బొత్తిగన్

లేక జనించు నెగ్గు లవలీలగ బంధునుహృద్గణంబులో;

లోకములోన నారినిధిలోనికి వచ్చుచుఁ బోవు చుంటుచే

బాకుడు పట్ట దేశ్యకును; పా డగు గుంటలనీళ్ళు; మితుండె.

స్నేహము

. చెలిమి సమంబు గా నుభయసీమలఁ బ్రేమము గల్గి లేస్స యాఁ;
 గలుగక యున్న, నొక్కెడన కల్గినను విరసం బ యశాను; మ
 ర్దలము ధిమింధిమిభ్యశుల శ్రావ్య మగుం, బెనువాలు రెండు ప్ర
 క్కల బిగి యార నున్న; నటు గల్గిమి నీం పగు నయ్య? మిత్రుఁడా.
 చెలిమిఁ బరస్పరంబు మనఁ జేటు ఘటింపఁగ లేరు శాత్రువుల్;
 కలహము పుట్టినన్, నుళువుగాఁ జెటుచుం దమలోనివాఁ డె; కా
 నల నశిసాంద్ర మాతరుగణంబు మహాబలుఁ డుర్విఁ గూల్చు నే?
 కలఁతల నన్వి యే యొరయఁ, గాఁచుఁ దదగ్ని తదాప్తి; మిత్రుఁడా.
 వలఁతి కలఁతి కేటిసహవాసము? దైవము గూర్చినన్, మదుల్
 గొలుపక యేటి కొక్కరును, గోటికి నొక్కరుఁ, దీయు చుండుని సూ;
 పుకయి డాకయిం గలసి నచ్చెడు నే చనువేళ, ముందువె
 న్కలకు ను బోవుఁ గా కొకఁడు గానక యుండ నొకండు? మిత్రుఁడా.
 చెలిమిని మార్గవంబునను జేకులుఁ జుల్కన గా నభీష్టముల్;
 తలఁపఁగ నాగతిన్ జెళుమదారిని నెగ్గు నటయ్య కార్యముల్?
 జలమున నానుమన్ను గొని, సల్పుఁ గులాలుఁ డభీష్టభాండ; ము
 జ్వలశిఖిదగ్ధభాండమును శక్తుఁ డె గ్రమ్మఱ మార్ప? మిత్రుఁడా 128

క్షమ నధికారగర్వితులఁబుట్టుము గొప్పకుఁ జేయఁ గోరుచుం,
 గుమతులు వారి కెన్నో యొడఁగూర్తురు; గాని య దేమి నేస్త మాఁ;
 బ్రమిదలు దీపముం దమశిరంబునఁ బెట్టుక తైల మిచ్చు; నా
 క్రమమున నెప్పుడీ వపుడ కాల్ప దె బగ్గున మండి; మిత్రుఁడా. 129

అలవడు వేగ; నాని ఘన మాఁ; జేమి నొలి; నపాయహేతు వే
 యలఁతులచెల్మి; దానికి మహాజనమైతి విపర్యయంబు; చీ
 రల వెస ముం దె చిన్నములరం గతిసాంద్రత నంటి, వెంట నే
 వెలిసి కలంకు దెచ్చు; జిటువేరు కరుణము గాదె? మిత్రుఁడా. 130

చ. చెనఁటులతోడి నెయ్యియునఁ జేటు ఘటిల్లక మాన దెంతస
జ్జనులను నైనఁ; గాన ఖలసంగతి కెప్పుడుఁ దప్పుకో వలెన్ ;
ఘన మగుమల్లెపువ్వులఁ బకాపక నవ్వుచుడుంగుఁబుట్టముల్,
గొనకొని చాకిచేత నుచుకుల్ దిను నుంటిని నంటి; మితుఁడె.

చ. నడవడి తిన్న గాక చెలువట్టిచెనఁటుల దిద్ద బుద్ధి లోఁ
బొడమిన, మంచిమార్గమునఁ బోయెనుపోడలతోడఁ గూర్తు రె
య్యెడలను; దొంగగడ్డి దిన నీవల సావలఁ బోవుగొడ్డులన్
విడువక, లంకె వేయఁ గద వేఁ డిల సాదులతోడ! మితుఁడె.

ఉ. పెద్దలనర్తనంబు గనిపెట్టి నుబుద్ధి నిజసృష్టనన్
దిద్దుకొనం గ నేర్పు; నది నేరఁడు బుద్ధివిహీనుఁ డొఁ జుమి;
యద్దముఁ జూచి దిద్దుకొనునట్టిసమర్థత దృష్టికాలి కె
తద్ద యుఁ గద్దు; గాని ఎనుధం జనుషాంధున కేది? మితుఁడె,

ఉ. ఉత్తముచెల్మిచే సరగ నొందును నద్గుణముల్ నుశీలసం
పత్తి నెసంగునాఁడు; నయబాహుళ్యఁడు నైజగుణంబు మాను నే?
యత్తరుసౌరభంబు ధవళాంబరముల్ ఛాయించు వెంట నే;
గత్తరకుళ్లుగుడ్డ తనకంపుఁ ద్యజింపను గాదె? మితుఁడె.

చ. ఘనులను గూడు నల్పులు ను గౌరవపాత్రులు నుశ్శుభ్రగౌరవా
ర్హున కయినం బరాభవ మె యుర్విని నీచులసంగతి న్మనన్;
మొనలను జక్రివతికపదముల్, స్పృశియించు లసత్కిరీటరా
ద్వినతశిరంబు; నల్పుతల వీధుల బర్వులు మోయు; మితుఁడె.

చ. ఎనుధ నద్గుణంబు గలబాలికుఁ డొక్కని కారణంబునన్
దొసఁగు పొసంగి పొక్కెదరు దోసము వీసము లే క నేకు లె;
నసదృశ వేదనాకరమహావ్రణగల్గి పునర్భవంబుచే
లసదఖిలాంగకంబులకు లావు గ వేకి జనించు; మితుఁడె.

చ. బలియుఁడ నంచు నల్పులను బాటి యొనర్పక, మారయల్లముల్
కలత పడం గఁ జేత గొఱ గా; దిల నందఱతోడఁ బొందె మేల

గల నొక బారెఁ దంచుఁ గడుగర్వముతో ఖణి పుట్టఁ దూఱ, లో
పలఁ జలిచీమ లన్నియును బట్టుక చంప వెదాని? మిత్తుఁడా. 137

. వలఁతు ల టుండుఁ గా, నలఁతివారలతోడను గార్వ ముండు; న
ట్టు లగుట హీను లంచు నెపుడుం జెడ నాడఁ గ రాదు నుమ్మి వా
రల; మొహరీలు కానులు వ గాలు కరంబున నుండ, రాగిపై
సలకొఱ కే యశ్యము బజాటునఁ కేగుట గల్గు; మిత్తుఁడా. 138

వికమత్యము.

తల యొక దారి గాక ప్రచుదంబున నల్లురు నేక మైనవోఁ,
దలఁచినకార్య మే దయినఁ దధ్యము గా నెఱవేటుఁ; బుట్టెఁ డాఁ
కలిగొని పోయి సిద్ధ మగుకంచమునొద్దను గూరుచుండినం,
గుడుచుట యెట్లు చేశ్యముగఁ గూడక వే ఱగు నేని? మిత్తుఁడా.
బలమును సొంపుఁ బెంపు విభవంబు సనుస్తము నైకమత్య మే
గలుగఁ గఁ జేయు; భిన్నతను గాంచున దెల్లఁ దలంప నప్త మే;
శిలలు ను దారువుల్ మొదలు చేరి మహోన్నతహర్మ్య మయ్యెడుకొ;
దెలియుము దేని కద్ది ఁడఁ దీసిన నే మగు నొక్కొ? మిత్తుఁడా.

చెప్పెడి దేమి? దేవుఁడు సృజించినసృష్టిని దేనిఁ జూచినం
జెప్పును, నైకమత్యమునఁ జేకులులాభము, లాఁతి నప్తముకొ;
గొప్ప గ గాలి గొట్టినను గొండలు జుకు నె; వానిఁ బాసి పెం
ది ప్పగురేణువుల్ మొయిలుతీగునఁ దూలును గాని? మిత్తుఁడా.

చెదరక యొకమత్యమును జెందిననో బలహీను లయ్యు నుం
బదుగురు గూడి పాటు పడి భారపుఁగార్వ మే నిర్వహింతు రొఁ;
జెదపురుగుల్ కగం బలఁతిజీవు ల యైనను, గుట్ట లో యనం
బొదలెడునబ్బరంబు లగుపుట్టులు వెట్టును గాదె? మిత్తుఁడా. 142

ఉ. కూళలు తమ్ము డీకొలుపఁ గొం ట్లవివేకతి నైకమత్యము
 న్ములము గా, నకారణ మ పోరును రాజనిమిచ్చరంబునన్?
 గాలికిఁ గత్తికట్టి యెఱకల్ నిమరంగ నె చివ్వ కుద్దులై
 కోళులు పొణహానికిని గొంకక తాకును గాదె? మితుండె.

చ. తలఁపగ నొక్కతల్లికిని దా రుదయి చియు, శైశవంబునన్
 మెలగి యు నైకకంఠ్యమున, మీదట వే జగు చుండు రన్నద
 మ్ములు; శుభ మానె? నారకడపున్మౌవుటాకులు గాలి వచ్చినం
 జలనను నొందు నే, ముదిరి జంకుచు నుండును గాని? మితుండె.

ఉ. ఓలిని నైకమత్యమున నొప్పెడుసోదరు లొందుచుండు) బల్
 మేలులు; వారు వేలు సడ మేదినిఁ గాంతు రనేకనప్తముల్;
 తాళదళంబు వీలక యుదారత నొదల నుండు ఛత్రిమై;
 వీలి విహీనతం బదనుక్రిందను జాఁపగ నుండు; మితుండె.

స్నేహితుడు

చ. జనునకు నొక్కఁ డైనను నిజం బగుప్రాణసఖుండు గల్గినన్,
 ఘనతరదుఃఖముల్ దొలఁచుఁ; గావలెఁ దప్పక మిత్రసంగ్రహం;
 బనలుండు ధూమజాలమున నావృతుఁ డై కృశియించి యుండఁగా,
 ననిలఁ డొగిం బొగం జెఱిచి యాతనిఁ గాచుట లేదె? మితుండె.

చ. విహితునిలోపముం బయటఁ బెట్టక యాదలఁ గాచు శిష్టుఁ; డి
 మ్మహి సహవాసి దౌక్ష్ణికుఁడత మాటక దుష్టుండు కీ దొనర్చెడున్;
 గహిఁ దలపొగ, గాచుచు శిరంబును దాఁచుఁ జినుంగుఁ; గాని దా
 నహితము నేయు నం దయినయశ్వుడు మైశుబుసంబు; మితుండె.

చ. ప్రియు నయినన్ వెసం బరిహరింప వలెం బరకించి గుప్తుఁ; న
 ప్రియు నయినన్ సహించి కడుప్రీతిఁ గొనన్ వలెఁ జామి శిష్టుఁ;

పయిన విషప్రయుక్త మగునట్టిది భక్త్యము దోయి రెట్లు? చే
దయినను చోర్పుకొంచు నిల నాషధముం గొన రెట్లు? మితుండిడా. 148

బాగుగఁ దే నెపల్కులను బల్కుచు మానసముం గరంచి, బల్
నేగి యొనర్చుఁ గుత్తితుడు; చేటున కే మమి వాని నమ్ముటల్;
నాగ సారఘబుజ్జ కలనాదము వీనులవిందు నేయఁగా,
లాఁగ దొఱంగి వచ్చి వెతలం బడ దే భుజగంబు? మితుండిడా. 149

మంచియవస్థలో హితులమాడ్కిని సాయము చేయు చుండియున్,
గొంచెము కాలు వంగుతెఱిఁ గూళ లపాయ మొనర్తు; రెట్లనం,
గాంచుటకు నృహాయ మగుఁ గన్నులకున్ సదవస్థ దీపముల్;
వంచన నైరు లై కలఁక వచ్చినఁ జూడఁ గ నీవు; మితుండిడా. 150

ఎలమిని సజ్జనుండు మన సిచ్చి మెలంగును; గాని యెన్నిభం
గుల నయినం గనుంగొనఁగఁ గూడు నె దుర్జనునంతరంగమున్?
దెలివిమెయిం బసంగు గను దివ్యియ లాందరునం గనబడన్;
గలుగు నె యెంత తోమినను గన్గొన మృత్యుయశాత్ర? మితుండిడా. 151

ఎవ రెటువంటిమితులిలా గ్రహింపఁగ రాదు సమక్షమందు; వా
రివిధముఁ జేయఁ గా నలెఁ బరీక్ష పరీక్షమునందు లెస్సగాఁ;
దొవయుఁ జకోర మేల, నెల తోచుడు మాతులు విచ్చి నెన్నియో
పువులుఁ బులుంగు? లాతఁ డటు పోయినఁ గుందునె యన్ని? మితుండిడా

కలిమిని నెల్లవారు సహకారులె; వారల నట్టివార కాఁ
దలఁపఁగ రాదు; నెచ్చెలుల దైవ్యము గాఢపరీక్ష చేసెడిన్;
మెలఁకువలో మనంబునకు మిత్రములే సకలేంద్రియంబు; లా
చెలిమి యసత్యమో నిజ మొ చెప్పదె నిద్దుర వచ్చి? మితుండిడా. 153

సిరి చెడి వచ్చె నంచు, సిరి చెందె నటంచును, నెంచ కెప్పుడుం
గరమును గారివించుఁ జెలికానిని బొంగుచు నత్సఖుం; డదే
సరణి ననంగఁ, జూడు మిలఁ జంగు) నమాసను నిండుఁబున్నమన్
సరిగనె నింగి ముట్టుచును సంద్ర మెదుక్కొనుఁ గాదె? మితుండిడా. 154

చ. ఇముడక పైకి బెల్లుబుకు హృద్గతతాపము బంధుమిత్రసం
 గమమున నాపవార్తులకుఁ; గాన నె దుఃఖము దీటు నంతతో;
 తుమఁ బెనుబట్టి గాలిచినసంద్రపుగుల్లను నీళ్ళు చల్లఁ, దీం.
 ద్రము గను నావి లేచుఁ గద డాయ భరం బగునట్లు? మిత్రుఁడా.

చ. మననున దుఃఖ ముండిన సమస్త మసహ్యము; కానఁ జాగ్రజ్ఞుఁడుం
 గనఁ డుచితంబు నయ్యెడలఁ; గా వలెఁ దప్పక మిత్రుఁ డప్పు; డె
 ట్లనఁ, బెమగాఁక కోరుక యగ్గిఁ బడం గమకించుపాలు, త
 గ్గునె తమయంతటన్, జలము గొబ్బునఁ బోవక యున్న? మిత్రుఁడా

ఉ. భావము చెల్చి నిండి యెడఁబాయక నచ్చెడుసంగడీలొ
 నేవిధి నైన నొక్కనికి నె గ్గయినన్ బెలు యోర్వ నేర్చు నే?
 కావటిపూర్ణకుంభముల గ్రక్కున నొక్కఁడు విచ్చి పోన, నె
 క్కైవడి భూమిపైఁ బడమి గల్గును రెండవనుండ? మిత్రుఁడా.

ఉ. ఎవ్వరిబుద్ధి వారలకు నెక్కువ గాఁ బని నేయ; దాపదల్
 నెవ్వగఁ జేయ; నాపులనునీష విశేషశుభావహం బగున్
 జువ్వె; స్వహస్తదీపము కనుల్ మిటుమిట్టలు గొల్పఁ జీకటిన్;
 దివ్యియ భృత్యుచేతియన, తిన్న నితెన్నను జూపు; మిత్రుఁడా.

ఉ. సంపద నార్తి రెంట సదృశక్రియఁ డొక్కరుఁడే హితుండు; చిం
 తింపఁగ నట్టివాఁడు గలఁ డేనికి, భంగము లేదు వానికిన్;
 సొంపుగ జాగరంబున నుమృష్టిని నేకవిదంబునం బ్రవ
 ర్తింపదె శ్వాస? వద్ది గల దేనియు దేహికి నేమి? మిత్రుఁడా.

చ. చెలు లగువారి దైన మేడ నేసిన నేమి? తదంతరంగముల్
 గలయక దూర మా నె? యది కానఁబడుం గద వారివృత్తులన్?
 నెలకొని మధ్య నాసికము, నేత్రయుగంబును వేలు చేసినన్,
 గలుగు నె వేలు వానికి వికాసముఖికియలందు? మిత్రుఁడా.

ఉ. చుట్టటికంబుఁ జెల్మిఁ గలచోటను నెక్కువదక్కువల్ కొలల్
 పెట్టుక మాచుకోక యొదవితరురు నుమ్మి సమానగౌరవం;

- బెట్టు లనం గ, రత్నములయిక్క సముద్రుడు, శైవలౌఘపుం
బట్టగు నేటిలోనికిని నచ్చట పోవుట లే దె? మితుండ్రా. 161
- . బాగునఁ గూడి యుండి యెడఁబాయుదు రోగునయందు బందుగుల్ ;
బాగున నున్న మానీన, విపత్తున మితుండ్రు దోడు నూపు; నే
లా గనఁ, గవ్వ మగ్గియొక గలంపఁ దపింపఁ గ, నెన్నమీఁగడల్
వేగ దధిం బయస్సునను వే అగుఁ; వోఁ డగు నీశు; మితుండ్రా. 162
- . తనకును జేటుఁగాల మిల దగ్గఱఁ బడ్డను బ్రాణగొడ్డపుం
బని హిత మంచు దోఁచు; హితుపల్కెడుపద్ధతి పాణగొడ్డ మా;
గనగన వెల్లుదీపకళికక శలభంబు ఫలం బొ పుష్ప మో
యని పయి వాల్లఁజూచు; వల దం చటు దోచినఁ బోదు; మితుండ్రా.

సరోపకారము

- . ఆరయఁ దారు కష్టముల నందుచు నైనఁ బరోపకారు లీ
ధారుణిలోన నార్త పరితాపము నూర్తురు 'తమ్ముఁ జేరినన్ ;
భూరుహముల్ నిదాఘమునఁ బొల్పులు చుండి యు నెండవేడిమిన్,
వారక యధ్వగశ్రమము వాప నె నీడ యొసంగి? మితుండ్రా. 164
- . కటకట! తాను మృత్యుముఖగహ్వరమందును నుండు ఖైంఛ కె
ప్పటికిఁ బరోపతాపమున భావము నిల్పు నరుండు? భీకరో
త్కటచటులాహి గొట్కుబళితం బగు చుండియు నుండుకంబు, చెం
గట నటు వ్రాలుమక్షీకల గ్రుక్కన మ్రింగఁ దలంచు; మితుండ్రా.
- . కర ముపకార మొంది యుపకారము నేయుచు నుండు సజ్జనుల్;
కర ముపకార మొంది యుపకారము నేయుచు నుండు దుర్జనుల్;
బరువడి తొల అువ్వినను బండు లొసంగు రసాలసాలముల్;
విరుల నలంకరించినను వేదన నేయ దె యాఁడు? మితుండ్రా. 166

- చ. తమ పెటవారు నా కతిహితం బొనరింతురు నిర్మలాత్ముః; లా
కృష్ణామున నే యొనర్తు రపకారము నెల్లరకున్ మలీమనుల్;
విమతుల వైన దీపములు నె ల్గిడు లాఁతి కభేదబుద్ధితోఁ;
దమతమ వయ్య నీడలు పదంబుల కడ్డము రావె? మిత్రుఁడా. 167
- చ. సూఁ డయినం గలంగినను జూడఁ గ నోడి విశుద్ధుఁ డాత్మసం
పీడకు నైన నోర్చుకొని ప్రితిని నాతనిఁ దేర్చు; నె ట్లనన్,
బాడె యపార మై కలఁకఁబాటిననీరమునావిలస్థితిన్,
వీడఁక జేయ దే పటిక, వే పాడు మై చొరఁబాటి? మిత్రుఁడా. 168

భూతదయ

- చ. ప్రతిఫల మేమి కోరక శుభప్రతిపాదన సేయువా రకాం
క్షితఫలులై యకారణము కి డొనరి చెడువారు నుందు రీ
క్షితిపయిఁ గమ్మదెమ్మెరలు చెమ్మట లాఁక గ వీచు వేసఁగిన్;
గొతుకక యగ్ని బగ్గు మని కొంపలు మాపును గాదె? మిత్రుఁడా. 169
- చ. అలుక నిజా పకారులకు హాని యొనర్చుట కేమి? వట్టిసా
ధులకును బాధ సేయుటలు దుష్టలనైజము నూ నిజంబు గా;
నెలుకల, దానిబువ్వ భుజియించుటఁ జంపునో యేమొ చీలి; రా
చిలుకలు దాని కేమి పగ చేసెను? వానినిఁ జంపు; మిత్రుఁడా. 170
- ఉ. చిత్తము కోమలం బగుటచే సహియింపఁడు హింస కుత్తముం;
డతైఱఁ గాచరింపఁ గఠినాత్మతచే నభయండు పాల్పడున్;
బుత్తడి యెన్నఁ డైన వధముం బొనరించు నె పొణికోటులన్;
గత్తియు గిత్తియై యినుము ఘాతలు సేయును గాని? మిత్రుఁడా. 171
- చ. పలలము మెక్క కుండినను బట్టగు మేనికి సత్తు వంచు జం
తులఁ బొరిపుచ్చి తిండ్రికరుణుల్; మఱి శాకము సారహీనమే?

యిల బలపౌరుషంబులను నెక్కుడొక్కో యడవికొ స్మగలముల్?
 కలభము లన్యజంతువులకం టెను దక్కువ వొక్కొక్క? మితుగ్గిడా. 172
 ఉ. ఆకలి గొంచు రాగ నితఁ డాతఁ డటంచును భేద మెంచు నే?
 చే కొని సజ్జనుండు నిగసింపక యేనికి నైనఁ బెట్టెడున్;
 కోకిలముకొ శుకంబు నళి గోరిన మాత్రము పెట్టి మాతముల్,
 కాకుల నవ్వలం దఱుమఁ గాఁ గనుఁగొంటి మ టయ్య? మితుగ్గిడా.

బాంధవము

ఉ. బాంధవ మబ్బి పేమ నిరపాయత నూరెడు నించు కంత సం
 బంధము లేనినోట, నిలపె భగవద్గుటనంబు గల్గినకొ;
 సైంధవ మైనయట్టిలవఁం బది యెక్కడ? ఎన్య మైనక
 గ్గింధు వ దేడ? రెంటికిని గల్గ దె మట్టటికంబు? మితుగ్గిడా. 174
 ఉ. చుట్టయి లైనవారలకు సోకెడుబాధల మాన్పు దక్షుఁ డౌ
 చుట్ట; మశక్తుఁ డౌనశఁడు నుగ్మకుట దక్క ను తేమి చేసెడుకొ;
 దట్టపుమంచుఁ జిమ్మి నిరతయ్య ను దమ్ములఁ బోమ వేనెలఁ;
 గట్టిఁడు పశ్చిమాబ్ధిఁ బడ నయ్యవి యేమి యొనర్చు? మితుగ్గిడా. 175
 ఉ. ముందు గ బంధమిత్రులకు మోదము నేయనియట్టివస్తువుల్,
 మందు గఁ జేఁడు గా విషసమానము గాఁ దలపోయా సజ్జనుం
 డెందు; రసజ్ఞ పూరితయ సేంద్రియముల్ మునుమున్ను సంతసం
 బొందనియేపదార్థముల నొల్లమి తెల్లము గా దె? మితుగ్గిడా. 176
 చ. ఎడ మగుకొద్దిఁ జుట్టటిక. మేగును బ్రేమ యు దౌల; సంపదం
 గుడిచెడువాచు గాక ఎగఁ గుందెడువారలె దూరబంధువుల్?
 కడఁకఁ గనిష్ఠికాంగుళియుగంబు నిలంబడ నిల్చు; ఎంగ వం
 గెడు నె యొకించు కైనఁ బరికింపఁ గఁ జూపుదువేళ్ళు? మితుగ్గిడా.

ఉ. పచ్చగ నున్న నందలు ను బందుగు లే కడు పార సాపడన్;
 నెచ్చగ నున్నచో నడుగు వెట్టరు గుమ్మములోన నొక్కరున్;
 బచ్చిక వానకాలమునఁ బట్టినయావరణంబులోనికిన్
 వచ్చును వేనవే ల్పనులు; వానిని వేసవిఁ జూడు; మిత్రుడేదా.

178

మాతృవాత్సల్యము.

ఉ. ధారుణి నెవ్వ రయ్యెద రొ ధానుము పేర్చుడి కంచు జూచినన్
 గూరిమితల్లి దప్ప మఱి కొండ్లొకవస్తువు గోచరింప; దే
 దారి ననం గ, నావు తనతర్ణక మీల్గిన నంగ లార్చుచున్
 వారక చేతపెయ్యమెయి నాకుచుఁ జేపుట లేదె? మిత్రుడేదా.

ఉ. తల్లి భరింపఁ జాలుఁ జామి తండ్రికి గిట్టనియట్టిబిడ్డలన్;
 దల్లికి గిట్ట కున్న మఱి దైవము కావలెఁ; దండ్రి చాలు నే?
 పెల్లుగ నాఁడుఁబిల్లి తనపిల్లల గండు హరింప కుండ ట
 పిల్లి భరించుఁ గాని, పులిపిల్లల కెవ్వరు దిక్కు? మిత్రుడేదా

180

ఉ. పేర్చిమ సమాన మెల్లరకు బిడ్డలపై; ధనికుల్ ఘటింతురీ గా
 రామున నంగరక్ష లమరం గ; దరిదుర్లు నేయ నేర్తు రే?
 మామిడిపండ్లు విత్తులను నుంచెరసంబున లోనఁ బెంచెడుం
 గా? మఱి జీడుమామిడులు గాలికి ధూళికేఁ గా దె? మిత్రుడేదా.

181

చ. కడుపునఁ గన్న కానుపునకన్నను గన్నులఁ గన్న కాను పే
 గడితము; కన్న మోహమునకన్నను బెంచినమోహ మెచ్చు గా?
 బడలిక గుడ్డు పెట్టినది; బాతున కేమియుఁ బేర్చు లే; ద దె
 క్కుడు గనిపింప దే పొదుగుకోడికిఁ బిల్లలమోద? మిత్రుడేదా.

182

ఉ. ప్రియుడి పెద్ద గల్లునెడ భీతికి హేతువు లేక పోయినన్
దా మది లేని వెంచుకొని తత్తట మొందుట వైజ మేరికిన్;
గోమలతర్ణకంబుపయిఁ గూరిమి బాలురు చేరఁ బోయినన్,
బామర మే మొకొ యెగసి పైఁ బడఁ బోయెడు నావు; మితుఁడా.

సంతానము.

చ. మొఱకుఁలంబునన్ మగుణపూజ్యుఁడు శ్రుతి యశంబు దెచ్చెడున్;
నెఱకొలమందు నిందుఁడు జనించి యడఁచును దొంటికి ర్తియున్;
గఱకుటనాసకున్ ఫలము గల్గి నువాసన గూర్చుఁ; దీయ నా
చెఱకున రిత్తవె న్నొడమి చెంచినమాధురి మాపు; మితుఁడా. 184

ఉ. ఆచ్ఛపుగొప్పవంగసమునం దుదయింప ర నేకు లుత్తముల్;
కుచ్చితపుంగులంబునను గూళ లసంఖ్యలు గా జనింతు రా;
నచ్చెరువా? రసాలఫలమందును వి త్తొకఁ డుండుఁ; దిక్తపుం
బుచ్చశలాటునం దిమిడి బుట్టెఁడుబీజము లుండుఁ; మితుఁడా. 185

ఉ. ఊరును బేరు లేనియుపయోగవిహీను లనేకు లేల? వి
స్తాగగుణో తరుం డొకఁడె చాలు విశాలయశంబు దేరఁ గాఁ;
నారక లెన్నియో చదల దట్టముగాఁ గల వైన నేమి? య
క్తైరవిణీశుచే గద ప్రకాశము నాకస మొందు? మితుఁడా. 186

చ. అలఘు లనేకు లాసపడునట్టిమహాత్ముల కీక, దైవ మీ
యిలపయి నేరుఁ గోరనివిహీనుల కిచ్చును నూనులం గడున్;
సలిత మారసంబున రసజ్ఞుకు నిం పొనరించునించులన్
ఫలములు పుట్ట కేమిటికొ పాదుముసిండులఁ గల్గు? మితుఁడా. 187

చ. ఒకజనయిత్రిగర్భమున నుద్భవ మొందిన, నందఱుం బ్రయో
జకులుగ నుండ లే రఫలజన్ములు నుందురు గొంద అందులో;

- నొక సమయంబునందె కలమోదరసంభవ మైనవెన్ను నో
 పికఁ గనఁ బొల్లుఁగాయలు నుబీజము లుండవె యండ? మిత్రుఁడా.
 చ. జనకుఁడు యోగ్యుఁడైనఁ, దనుజాతులు నట్టులె యుండ నేర్తురే?
 తనయులకారణంబున నెతం బడువార లనేకు లందు; రే
 ట్లనఁగ, శిరంబు పూజ్య మగునంగక మయ్యును బేలకారణం
 బున నొరుచేతఁ జిక్కి పలుపోట్లను బొందుట లేచె? మిత్రుఁడా. 189
- ఉ. పెల్లుగఁ దల్లిదండ్రులనె పేల్చుక తిందురు; లాతిపాణిముల్
 బెల్లముకన్నఁ దీపి గను బీల్చుక యుండెరె దుష్టనందనుల్?
 నల్లుల వేరిచెమ్మటకణమ్మలఁ బుట్టునొ, వారి నే యొడ
 శ్చెల్లను మండఁ గుట్టు? నరుడే యొరుసల్లను గోల? మిత్రుఁడా? 190
- చ. పొడుగునఁ దల్లిదండ్రులకు భూరివిషాదము నేయఁ గల్గున
 క్కొడు కుదయింప కుండినను, గొబ్బునఁ జచ్చిన నొండె, మే లగున్;
 నుడువఁగ రానివ్యాధుల మనోవ్యధఁ జేసెడుకీటకంబు దాఁ
 గడుపునఁ బుట్టి నెవ్వరును గాంక్ష యొనర్పరు గాదె? మిత్రుఁడా. 200

ఇది శ్రీవరమేశ్వర నరప్రసాద సమాసాదితసగసకవితా ధురంధర వడ్డాది
 సాధువంశ క్షీరనీరాకరరాకాసుధాక రాచ్చనామాత్య పాత్ర హరిత
 సగోత్ర పవిత్రగుణకదంబ లక్ష్మ్యాంబాగర్భ శుక్తిముక్తాఘా నూ
 రప రాజప్రధానతనూభవ విబుధవిధేయ నుబ్బరాయ
 నామధేయ విరచిత మగుసూక్తి వసుప్రకాశకము
 నందుఁ బ్రథమభాగము.

శ్రీరస్తు.

శ్రీ సూక్తి వస్తు కా శ క ము

ద్వితీయభాగము.

—0—

ప్రయోజకత్వము.

- ఉ. స్థానము వీడినన్ నుకులజాతు లనాదృశు లప్రయోజకుల్;
మానితు లల్పవంశజులు మానిన స్వస్థలముం బ్రయోజకుల్;
గాననమూర్ధజం బయిన నూన్య మె కేశకలాప మూడినన్;
బూనరె మాళిఁ దుచ్చపశుపుచ్చజమున్ సవరంబు? మితుండ్రా. 1
- ఉ. మస్తకమంగు నుంచుక సమస్తజనుల్ గొనియాడవస్తులున్,
బ్రస్తుతి లేశముం గనక స్వస్థలముం దతినైచ్య మొందెడున్;
శస్త్రమవర్ణభూషణముసంగతి గాంచెడుపీలికుచ్చు, దు
ర్వస్తువుఁ బోలెఁ బట్టకడ వాలముక్కిందఁ నడంగు; మితుండ్రా. 2
- ఉ. ఒక్కడ లేమి వచ్చినఁ, బ్రయోజకు లప్పుడ యాశ్మజీవనం
బెక్కడ నైనఁ గంఠు; గతి యేది యడంగెద రప్రయోజకుల్;
నిక్కము, పంజాకరము నీ రివుఱంగ హంగమగు లే
దిక్కున కైనఁ బోయెడును; ది క్కింక నత్తల కేది? మితుండ్రా. 3
- ఉ. నుంగిటఁ బూర్వజన్మకృతపుణ్యము పెన్నిధి దెచ్చి పెట్టినన్,
వెంగలి యైనఁ దా నహభగంపఁ నేరక పాడు సేయు; నీ
సంగతి సత్యమే; కుదుటఁ జల్లగ నాతినపా ల్లభించినన్,
బొంగుచుఁ ద్రావ లే కొలుకఁ బోసికొనుం గద పిల్లి? మితుండ్రా. 4

శ్రీసూక్తివసుప్రకాశకము

- ఒరులకుఁ గల్గులొపముల నోపునఁ దీర్పునఁ జాలునాతఁడున్,
గరి మసముద్ధుఁడౌ దనకుఁ గల్గుగొఱంతను బాపుకొంట; క
చ్చెరు పడ నేల? లొకములచీకటిఁ జోపునుధాకరుండు, ను
స్థిరనిజదుష్కళంకమును దెల్పుగ సల్పఁ గలందె? మితుఁడౌ.
- కాలము రాక ము న్నొటి గల్గినఁ గాచినఁ గాచుఁ గాని, పోఁ
గాలము రాఁగ నెద్ది యను గాఁగ లేడు ప్రయోజకుం డిలన్;
జాలఁగ గాలి వీచినను, జకఁగ గాయలఁ బోచు వృంతసుల్
నేలను రాల కుండ; మఱి నేచ్చు నె పండినవాఁడు? మితుఁడౌ.

కామము.

- కామము నృద్ధిఁ బొందుటకుఁ గారణ మారయ సంగమంబు గా
కే? మది దానిచే గెలువ నెంచుట యగ్నిని వగ్గి నార్చు టే;
భూమిని నాముఁదాటిగెల, పూటకుఁ బూటకుఁ గత్తి పాతై నా,
యేమెయి వెట్టిసీళ్ళు చెనురంపక యుండెడు నయ్య? మితుఁడౌ.
- కామముఖారివర్గ మధికం బగుఁ దత్తదభీప్సితక్రియల్
ప్రేమను జేయఁ; గావున నుపేక్షయ సంత్యయకారి వానికిన్;
భూమిని బ్రజ్వలించు హుతభుగ్భయదార్చులు, పీఠికృల్లస
ద్ధౌమసమిత్ప్రదానమున నాటు నె మానినఁ గాక? మితుఁడౌ.
- తా దృఢచిత్తుఁ డయ్య నినిశాజనసంగతి కెన్నఁ డేఁ గా
రాదు; తడుజ్జ్వలాంగకవరప్రభ డెందము నీరు నేసెడిన్;
మేదిని లోహ మర్చులసమీపము నొందెడుదాఁక గట్టి; యా
మీదను వెన్నముద్దకును మెత్తని దౌచుఁ గరంగు; మితుఁడౌ.
- సన్నిధి నన్నవోషమునఁ జయ్యన నెయ్యము హెచ్చి, నీచు నేఁ
గ్రన్ననఁ బొందఁ దోచు; నటు గావున నొండ్లకు దౌల నుంట మే

లన్నులు; పొన్నగున్నపయి నల్లినవల్లిక యైన, దాపు గా
నున్న నొకపు తుమ్మపయి నొండెను నాగిలక యున్నె? మితుగ్గిడా. 10
కాంతుడు షేద యే నతిని గాంచి చలింతురు; భాగ్యవంతు నే
నుంత చలింప కుందు రొరు జూచి పతివ్రత లాశ్చర్యం; దయ
స్కాంతము జూచినం గదల గాళ్ళు వచ్చినయట్లు నూచికిల్
చెంతల వజ్ర మున్నను జలించునె యిందుక యైన? మితుగ్గిడా. 11

కోధము

ఉ. కోపులె యైననో బుగ్గుల గొంకరు దుస్సిగ్గులు లాచరింప గాం;
బాపము దాన వారిలను బైకొని తేజము మాప కున్నె? 12
దీపితుడై తమంబును మధింపగ జూచినకీలి ధూమజా
లాపహృతప్రకాశుడగు నన్ని దహించుట జేసి; మితుగ్గిడా. 12
ఉ. తామస మున్నమానవుడు తా మసి యకాట రుద్ధమే? నిజ
క్షేమము గోరువాడు నిరసించుట మే లగు మండపా; టిలం
బామినయంతమాత్రమున బగ్గున మండెడునగ్గిపుల్ల బు
గ్గా; మఱి మండకుండునని యాపద నెందరు గాదె? మితుగ్గిడా. 13
ఉ. కోపము రాదు కోవిదునకుం, దనకుం బరు లేమి చేసినన్;
గాపురుషుండు తద్విధమునం బరమిత్తమి పూన జాలు నే?
బాపురె! వాడి రాదు గద పైడికి గాలిచి కొట్టి రాచినన్?
నైపదు గాదె యట్లెము, శాతక బూనును గాని? మితుగ్గిడా. 14
ఉ. చాలగల గోప మెత్తినను, జల్లనినూటల శాంతి బొందెడుం
బోలగ సజ్జనుండు; మఱి పొందక గుప్తుడు చూపు దౌష్ట్యమున్;
బాలకు బొంబ రా, జలము పై జిలుకంగ నడంగు; గాని దు
స్థైర్యము బగ్గున న్నేసి ధామము గాల్చును గాదె? మితుగ్గిడా. 15

చ. తులులలు తుచ్చవాక్యములఁ దూలఁగ నాడినయంతమాత్రచే,
నలుక జనించు నెట్టులు మహాత్మునిశీతలమానసంబునన్?
జెలియలికట్ట నిల్చి తనచేతఁ దృణాగ్నిని వీచి వైచినన్,
జలధిజలంబులం గుడుకు స భవ మయ్యెడు నయ్య; మిత్తుఁడా. 16

ఉ. ఓపికతో బదుల్ సలుపునాత్మముతోడను మేల మొప్పు; మం
గోపులతోడ నెన్నఁ డని గూడ; దనర్థము సంభవించుఁ; గీ
డాపరబుద్ధి నాటకుఁ గడంగిన నందము కండ్లకంబుతో;
నాపని గాజుతో సలుప నర్హ మె గర్హ్యము గాక? మిత్తుఁడా. 17

ఆ శ్లో.

ఉ. ఆసకు మేర లేడు; శమయక్కుట కుండినఁ దృప్తి లెస్స; పే
రాసకుఁ బోయినం, గరము హాని యగు; న్నిజ మెట్టు లన్న, బు
స్సాసవపూర్ణకుంభమునయంచునతే నెను మక్షి కాత్తుధా
త్రాసము వాయదే? మునిఁగి పాణిము గోల్పడ నేల? మిత్తుఁడా. 18

చ. కలిగినమాత్ర మిచ్చిన వికాసము దోచును యోగ్యమోమునం;
దెలమి దురాశపాతకున కెంత యొసంగినఁ గల్గ నేర్చునే?
జలదము నర్హముం గురియ, సారపునేలను ఘాసపూలికా
చ్చలమున రోమహర్షణ మెసంగు; నెడారి న దెట్లు? మిత్తుఁడా. 19

ఉ. ఇచ్చను దృప్తి యున్నఁ దృణమే యొక మేరువుగాఁ దలంచి తా
హెచ్చుగ సౌఖ్య మొందును; నశృప్తియ యున్న విరుద్ధ మయ్యెడున్;
బచ్చిక నల్లుకొన్న తెర, సచ్చలకంబపుఁజందమామతా
మెచ్చులమేడ చెల్లి కెకిమినికి మేడయు మెచ్చె? మిత్తుఁడా. 20

చ. పరవనితార్థలోభ మది పాపము పాపము నమ్ము; దానికిం
జొరక నుఖించుటే నుఖము; చొచ్చినఁ దప్పక ముప్పు వచ్చుఁ; గో

పరతను బోరి పోరి వృషభంబులు పొందును శృంగభంగమున్;
బొటియులు త్రవ్వి త్రవ్వి తుది బోనున నెల్కలు చిక్కు; మిత్తున్దా.

జుగుప్స

1. ముక్కిడు లేవపుంబనులు మొక్కలు లై యొనరించు చుండియున్,
నుక్కిరు సగ్గునన్ ఘనులఁ జూచియు; నీచుల కేవ మున్నదే?
కుక్కలు పెంటగోతులనా, గొల్లున నెంగిలికూటి కుద్ధతిన్
మిక్కిలి కాటు లాడుచు, శమింపవు కుంభులఁ జూచి; మిత్తున్దా. 29

2. కలుషము లాచరించుట కకల్మషుఁ డెంతయు జంకు; గాని పం
కిఁ డిలఁ గొంకు నెట్లు, పరికింప మఱింతగ నుత్ససించుఁ గా?
కలపెనుటొచ్చుగుంట గని యానుఁ బోవును గోవు; దానిలోఁ
గులుకుమఁ గాటుచున్న పడి కొట్టిన లేవగు గాదె? మిత్తున్దా. 23

3. ఎప్పుడు రోతలోఁ బొరలునెడై కదే ప్రియ మాను; యోగ్యపుం
జొప్పులు పొణగొడ్డములె; నుంతయు నింపులు గావు వానికిం;
గుప్పునఁ గంపు కొట్టుచెడఁగుల్లినపుండుల నుండుపుప్పికిం
గప్పుర మిప్ట మానె, యది కాంచిన నష్టమె గాక? మిత్తున్దా. 24

4. బాగ్యము చాలఁ గల్గినను, బాడుగొనంబులు వీడ రన్నవో;
యోగ్యులు పేద లయ్యుఁ దమయుత్త నువర్తన మాన లేరు; రా
జోభ్యపదార్థ ముండినను. బుచ్చినయెమ్ములు దెచ్చుఁ గుక్క; లా
రోగ్యము దప్పి నుక్కియు హరువో పులు మేయునటయ్య? మిత్తున్దా.

ఈ ర్య.

5. పలుగులు గన్ను లుండినను బా గగువస్తువుఁ జూడనో డి లోఁ
గలఁగుదు; రై న దానికిని గా దని లోపము; వారిపాప మే;

వెలుగును గాన లేకొకగవిం బెనుజీకటిలోన నుండు గ

బ్బిములు, దాన నొకొకత వెలుబె వానిది గాక? మిత్రుడా.

22

ఉ. చెన్నటు లాత్మవస్తువులు చెడ్డవి యైనను గారవించి, సం

పన్నగుణము లైనఁ బెఱవారిని దూఱుదు రోర్వ లేక; యె

ట్లన్నను, గాకిమూఁకలు నిజాత్మజులం బ్రియ మారఁ బోచుచుం

దన్నచు నొండ వే పరభృతిఁబులబిడ్డల రేగి? మిత్రుడా.

23

తొందర.

చ. సరగ జరించి నే పాదలు సర్వపదార్థములు న్నశింను నా

సరణి న; తద్విరుద్ధములు శాశ్వతముల్; తొర మేలు గాదు గా?

పెరిగెడు నేపు గాఁ జినుకు పృథ్విఁ బడఁ జిగిలింత; నిల్చు నే?

చిరగతి మొల్చి వృద్ధి యగుచింత ధృవం బగుఁ గాని; మిత్రుడా.

2

ఉ. వేగిరపాటుచేత నొకవేళను గార్యము గా నె మాడు, తొ

జాగున కొర్చి యిమ్ముగను సాగఁ గ నిచ్చిన దాని కీమ ర;

దోగు గనంబడుం; బనఁటి నూఁదర గొట్టినయంటిపండ్లకుం

బాగు గ వచ్చు నె, ముదిరి పండినపండులతీపి మిత్రుడా.

2

ఉ. ఓరుపుఁ బట్టుఁ గల్గిన, ఘోరదయ మాఁ గృషికిం దనంత నే;

సారెకుఁ దత్తఱ్ఱించిన, ననడ్డగ నుండిన, వృద్ధ మయ్యెడున్;

బోరల గుడ్డులం బొదుగఁ బుల్లులు పెక్కుడినంబు లోషికం

గూరిమి, బోద లొఁ; బగులఁ గొట్టిన, మానిన, నా నె? మిత్రుడా.

3

చ. విడువఁ నాఁడునాఁటికిని వృద్ధి యొనర్చినఁ గాక, యొక్కటే

విడుతను జేయఁ జూచినను, వ్రేగు లసాధ్యము లొను గార్యముల్;

కడుపున శుక్లపక్షశశికైవసి వర్ధన మొందుఁబ్బకుం

బడలక మోయుఁ దల్లి; యొకమాటలు పూనఁ దరంబె? మిత్రుడా.

4

ఉ. చక్కగ నుశ్చహించి పని సల్పి ఖలించు టె రూఢి; వృద్ధ మా
నొక్కపుడైన మానుకొన కోపికఁ జేసిన రిశ్త వోవు నే!
చొక్కపుటటిపువ్వు విడుచుం దనరేసులఁ; గల్లు నత్త ముల్;
దక్క వొకప్పు; డైన దుది దక్క నె కొన్నిటియంగ? మిత్రుడా. 32

శాంతత్యము.

చ. గురుసుఁవనానఁ బైఁ బడును దుంగుడు; కట్టులు దీర్ఘవృద్ధి వే
గిర పడ కుండు నెండి; తురిటి కి మృత సుంకిన. నాఁ డె పోవు; భా
స్వరఘటికొరమంగు, నినుసంబులముల్ శివపైకి రాఁ గఁ, నొం
దిర పడి గల్లుముల్, ముల దానిని బైకొన నయ్య? మిత్రుడా. 33

చ. అలఁశులకు బదుల్ మొనయి నయ్య మహాత్ముడ? వారు ప్రియకా
లులు శనఁ గానియట్టులు నెలుంగనియట్టులు గా నటించెదన్;
ములుచెనెనఁబునన్ భషకముల్ తనముందఱు భోకరించినం,
గలభము ఘీంకరించెడు నె క్రమ్ముల గోసముఁ జెంప? మిత్రుడా. 34

ఉ. శాంతులఁ జూచి మోక్షకులు చాలమి వెట్టుదు రిం తె; వారిని
కాంతి దురాగ్రహాగుగ్రిలకుఁ గల్లు నె? చెయ్యులు వజ్రతుల్యముల్;
వింత యె? కొండ కోడి యడనిం దహించు దవంబా; కొండ నిం
తంతలు గాఁగఁ గోసి ప్రవహించును జల్లనినీరు; మిత్రుడా. 35

ఉ. కోరిధులచేతలం జెడిసఁ గొం తయినం గల దాస మేదిచిన్;
సాధుల కల్క వచ్చినను, సర్వము శూన్యము గాక యుండు నే?
సౌధము నగ్ని యంటుకొనఁ జక్కగఁ దమ్మును గోడ లైనఁ; నం
భోధి య పొంగె నేని యవి భూమిని బూడక యున్నె? మిత్రుడా 36

చ. కనులను నిప్పుకల్ గురియఁ గాఁ బయి వచ్చుచుహోగ్రకోపి యుం
దనకడ నోరు పున్నయెడఁ జక్షుణులందె ప' శాఁత చయ్యెడుక;

- ఘన మగుధూళితోడ వడగాడుపు భీకరభంగి వీచి, వి
 క్కని తడివట్టివేళ్ళతడకం బడి చల్లని గాదె? మితుండె. 37
- ఉ. శాంతుల కెగ్గు జేసినను, సంతస మొంగు నె దైవ? మక్కటా!
 యంతకు నంత వారిలకు నప్పుడ గట్టిగఁ గట్టి కుడ్చుఁ డే?
 కాంతి నడమఁ బున్నమను గల్వలతేనికి భూమి యడ్డ పై;
 ధ్యాంతము కోటికొండ లయి దానిని మ్రింగె దాన? మితుండె. 38

ధైర్యము.

- చ. పలుకడగండ్లు వచ్చినఁ, బ్రపంచమునందు వినీతు లోర్చి య
 వ్వలఁ దల యెత్తి కొందు? సరివారలలో; జెడిపోదు రుద్ధతుల్;
 హాలికకుతారఖండితము లై మరలం జిగిరించు శాఖు, లీ
 యిలపయి నిట్టతాడులు ను నీతలు రూపలుఁ గాదె? మితుండె. 39
- చ. శని తమ కైనచో హృదయ సారము గల్గినవారు లోనినుఁ
 ఖము వెలిబుచ్చు కుండెదరు; గాని తదయ్య ల టుండ నేర్తురే?
 తమకమునన్ హుతాశనుఁడు దాహము సేయుచు నున్నఁ, జేవదూ
 లములను బుట్టు నే వెదుకుటం బలె ఘోరరవంబు? మితుండె. 40
- ఉ. ప్రిబ్బుచు సంభవించెడువిపత్తులు చుల్కనివారిఁ బట్టి త
 బ్బి బొనరించు, గాని వేఱపింపఁగ లేవు నుమి మహాత్ములన్;
 మబ్బలఁ దూలఁ బుచ్చుఁ బవమానమా చిత్తము వచ్చినట్లు; తా
 గుబ్బులం గదల్చ సమకూడునె యెన్నటి కైన? మితుండె. 41

- ఉ. అపద లొంది చెన్నతీయ నార్యులు వెన్నడ; రవ్వ పేయు నే
 కాపుర? మట్లు సంపదలుఁ గల్గును; గాలవశంబు లన్నియున్;

దేపకు నల్లమబ్బు లరుదేర ముండుచు. బోవఁ దోచుచున్;
జాపల కోర్చి రాజు రుచిసంపద నొందఁడె మును? మిత్రుఁడా. 42

ప్రతాపము.

ఉ. ఇంద మటంచు మాళి నొకఁ డీ వలెనే? నిజశక్తి విద్విష
ద్భృందము నోర్చి తా న కొను వీరుఁడు; రాజ్యము వీరభోజ్యమే;
పంసు తెలుంగు లేనుఁగులఁ బట్టు గట్టె నె సింహడింభమున్
నుందలకున్? స్వకీయమహిమం బ్రభు వయ్యెను గాక; మిత్రుఁడా. 43

ఉ. తేజము గల్గునాఁ డెవఁడె? సహియింపఁ గ లేమి యెచ్చటన్
నైజము; నానికి న్యాయనునం బని యేమి యు లేను మాడుమి;
తేజాన మీఁది దౌప్రమిదదీపము, జక్కఁగ వెల్ల నిచ్చు నే,
రాజుచుఁ గ్రిందిప్రమ్మిదను రాలినదీపపు మొగ్గ? మిత్రుఁడా. 44

ఉ. మెత్తనివాని నందఱు ను మిక్కిలి బాధ యొనర్తు; రాగ్రహ
యత్తునిబోలి కేగ రొక రైనను; నొప్పున కేది మె ప్పిలన్?
మొత్తును జాలి లే కనిశమున్ ఘటకాఘఁడు పచ్చికుండఁ; గిం
చిత్తును దాఁక బోఁడు గద చిచ్చునఁ గాఁఁఘటంబు? మిత్రుఁడా. 45

చ. తలఁకెడువారి గుర్మగులు దర్శితు లై బెదరింతు రూర కే;
తలపయిఁ దన్ను నారలకు దండము వెట్టును లొంగి యుండు రే?
కెలఁకుల కేసువారిపయిఁ గే లటు సాఁ చును మత్తుటేనుఁగుల్;
గలఁగుచు మావటీలఁ గని కాళ్ళను ముగ్ధును గాదె? మిత్రుఁడా. 46

చ. బెదరిన గేఁగి పైఁ బడును భీకరభంగిని దుర్జనుండు; తన్
గదిమి యెగుర్చుచోట నిజగర్భము సర్గము దూలి నోయెడున్;
మొదలు మొటింగి కుక్క తఱుమాం గద యూడనిఁ బాడువారలన్;
దుడిఁ దను వేయియవారిఁ గని తోఁక ముడుంచుక పాఱు; మిత్రుఁడా. 47

చ. నరుండు ప్రతాపవంతుఁ డయినం, నను మీతినవారి తేజమున్

వరుస హరించి, లోబడినవారికి సొంపు ను బెంపుఁ గూర్పు; భా
స్కరుఁ డుదయాద్రి నెక్కి, పయిఁ గ్రాలెడుచుఁ గలఁ దొక్కి, కాంతిభా
స్కరకనకాభిషేకమును సల్పు నగాగ్రిములందు; మితుఁడౌ. 48

ఉ. శూరుండు దైవలోపముఁ నుక్కియు ధీరత నుం బె పోయెడున్;

భీరుండు వల్ల దప్పినను, బెగ్గిలుచు న్వెనుదీయ కుండు నే;

నేరుపు దక్కి బాహులు ముణింగిన ముందట కే ముడింగెడున్;

భారుణిఁ బాదశాఖ లటు దా మొనరించు నటయ్య? మితుఁడౌ. 49

చ. అరయఁ గఁ బాటుఁబోతు మొనయఁ గలఁడయ్య ప్రతాపవంతు, హీ

విరహితుఁ డై యరాతికిని వెన్నిడి యూడనిఁబాడుఁ గాక; తా

నరుణగభస్తిదిక్కు వెనుగ మై యెపు డైనను నీడ పోవఁ గాఁ

జొరవ యొనర్చు నే, మటుఁగఁ జూచును గా కడ లొంగి? మితుఁడౌ

ఉ. ముక్కున నాచి గల్గఁ, బెటమాకల నాకుల పెట్టుఁ గాని, తా

జిక్కఁ, డాతి కాయుగము చేపడ నీయఁడు, శూరుఁ డెన్నఁడున్;

గ్రక్కున వేసు రైనను ముఖముఖి డీకొని తేగ కేర్తు రే

యొక్కున, జీవ మున్నపులి నొందెను, దన్నుఖ మొందె? మితుఁడౌ. 51

చ. తొడరి మహామహుండు తనగున్నహవిక్రమ మొక్కయొప్పు పై

నుడుగక చూపు నే; తగుసమున్నతుమీద న మాపుఁ గా కిలం?

బిడుగు భయంకరార్భటిని బిల్లుపయిం బడు నయ్య, మిన్న ద

న్నెడి మెడలన్ మహాదుర్భరణీనగ్రిములం బడుఁ గాని? మితుఁడౌ. 52

ఉ. కౌర్యము సూపుకూర్గునెడఁ గౌర్యము చూపుట యే ప్రశస్తపుం

గార్యము; పాణిహానికిని గాణ మా నుజనశ్వ మయ్యెడన్;

కౌర్యముతోడ బున్ను మని సన్న మెదిర్చిన, దుడ్డుఁగట్టతో

దోర్మగ మొప్పు నొప్పును; దోసిట నొప్పిన ముప్పె; మితుఁడౌ. 53

చ. చతురుడు దూరభీరుత యు సమ్ముఖశూరత నూపు; వంచనా
చతురుడు కేవలం బతనిచర్యలకు నివృపరీతకార్యు; డు
ధతు రిపు డాయునంత కసి ధ్వాగి పదంపడి వాడి నూపు; ముక్
ధృతి బహిరంగ మైనయొట్టితీటనని న్వేనుదీయ; మితుగ్గిడా. 54

ఉ. తనకు ఘటిల్లుహానికిని దల్పకొనక నెర వొండు లేనిదో,
మనుజుడు నైజదేజమును మానక చూపుట లెస్స; యెట్లనక,
శునకము వెంట నంటి, తను జులగన జుపగ వచ్చుచున్న, జేం
తను దరు వైన లేనపుడు దాట దెప్పి యెదిర్చి? మితుగ్గిడా. 55

ఘనుడు.

ఉ. ఎంతయు నాస యుండినను, హీనుడు తోడెము నే గ్రహించు; గా
సంతయుఁ జిక్క కుండఁ దనయాసను దీర్చుకొనుకొ ఘనుండు; నీ
రంతికమందు వెల్లివిరియం గొనుఁ గొంచెమె చిన్నకన్న; మొ
క్కింత కొంత లేక కడు పెల్లను నింప దె చెర్చు? మితుగ్గిడా. 56

ఉ. హీనుడు వానిపొట్టకొఱకే పొర లాడును; గాని మానము
బూనినవాఁ డ నేకజనపోషక పౌరుషకారి యయ్యెడుకొ;
శ్వానము దానిమట్టు కొకశల్యము వోర గ్రహించు; ధీరపం
చానన మెన్ని యో తినఁగ జాలుగజంబు వధించు; మితుగ్గిడా. 57

చ. ఘనులు ను నుర్వి నల్పులకుఁ గావఁగ వత్తురు వారియట్ల; త
జ్జనులకు దూగయోజనము చాలదు గావున; వారలంతు లే?
కనులకు సూక్ష్మరూపమునఁ గన్పడునంత నె బుక్షముల్ నభం
బున నటు లుండు నయ్య? యవి భూమికి ఘెక్కుడు గావె? మితుగ్గిడా.

చ. ఘనుడు సమస్త దేశముల గౌరవ మొందును; నీచు నైచ్య మొం
దును; నవివేకిచ్చెంత నిది దోచు విరుద్ధత; నెట్లు లన్న, నెం
దును వలకేలు వన్నన గనుక; బెఱకే లవమాన మొందు; నై

- నను విపరీత మై యిది గనంబడ దే శిశునందు? మిత్రుడా. 59
- చ. పుడమిని వన్నె పాసి గలపూరుషుదోషము స్వల్ప మైన, వె
ల్లడి యగు చుండు, బాపి పదిలక్షలు చేసిన, బైట వచ్చు నే?
మడుగుఁజిలుంగుఁబట్టమున మ న్నొకయింపుక సోఁకినం గనం
బడియెడు; నీలిగుడ్డ చెడమాసినఁ గానఁ గ రాదు: మిత్రుడా. 60
- చ. అనవలు సైతముం బ్రభుకటాక్షును గల్గిన వన్నె గాంచెదర్;
ఘను లయినం బ్రకాశమును గాంచఁగ లే రది లేక యున్నచో;
నినకిరణాప్తి చేఁ గుఱఁగలింపుఁ దళత్తళ లూతతంతువుల్;
గన జరవాజుఁబోగులు ను గా కటు భాసిలు నెట్లు? మిత్రుడా. 61
- ఉ. గౌరవలాఘనంబులను గాంచి మహాఘననీచవృత్తులన్
ధారుణి నుండఁ గల్గెదరు దైనిమునాజ్ఞ నె యత్తమాధముల్;
పారుషశక్తి గా దని; విభానురశుద్ధసువర్ణధర్మముల్,
తేగఁ దరంబె యిమ్మనకుఁ దీఱనికాఁకల నైన? మిత్రుడా. 62
- ఉ. ధీరుఁడు నేర వచ్చినను దిగ్గన లేచి సమంచితార్హ స
త్కారము లాచరింప వలె; దక్కినచోఁ దన కే కొఱంత సూ;
సూరుఁడు రాఁ బరుండుజను సోమరి యందురు; కాల్యకల్యాణముల్
నేరుపుతోడఁ దీర్చునతనిన్ సుజనుం డనుకోరె? మిత్రుడా. 63

దుర్జనుఁడు.

- ఉ. కుంభిని వేషధారు లొకకొందఱు గల్గుటఁ జేసి భాసురా
దంభవిశుద్ధమూర్తులకు దారసిలున్ సిలుగుల్ నిజంబు; వి
శ్వంధర గుల్లముతైములు సంభవ మాటను గా దె యెవ్వరున్;
శుంభదమూల్యమాక్తి కమణుల్ గని నమ్మరు ముందు? మిత్రుడా. 64

5. పరులను జిక్కులం బలుప భావనునందుఁ దలంచువాం డ్రయో!

గురుతర మైనచిక్కులఁ దగుల్కొను చుందురు దా మె ధారుణీక;
ద్వరితగతిం గవాటములు ద్వారనిరోధము నేయఁ బోయి, దు
ర్ధరదృఢశృంఖలార్థశవిధాననిరుద్ధము లొను; మితుఁడె.

65

6. ఎంచఁగ మాయచే నొకని నేని జయించు నొ లేఁ డొ చెప్ప లే;
నంచితసత్స్వభావమున నందఱఁ దాఁ గుఱితిమాత్ర గెల్పుఁ; బై
మించు వెన్ని చూపినను, మెక్కఁ డొకండు ముసిండిపరిడు; ద
ర్శించిన నేనిచిత్తము హరింపదు మాత్రఫలంబు? మితుఁడె.

66

ఉ. ఎంచకుచేత నొక్కమఱి వంచితఁ డైనమనుష్యబుద్ధికి
మంచిజనుండు నైత మొకమాయకుఁడుం బలెఁ దోచు చుండు; నె
*ట్లంచన, వేడిపాల్ మొద లొకప్పుడు చుట్టున మూతి గొల్చినం,
గొందక పిల్లి త్రాగెడు నె గొల్బవఁ జల్లనిపాలు? మితుఁడె.

క. దొంగను బట్టుకొంట కొకదొంగ యె కా నలెఁ; గాన నట్టిదో
టం గపటస్వభావమునఁ దక్కులు నేయక నెగ్గ నేఁ; డే
భంగి ననకొ, విదూరజనిభంబులు గుడ్లగ మోడ్చి, మానితే
వం గయికోక యాఖువులఁ బట్టు నె బావురుగాఁడు? మితుఁడె.

68

7. పలువుర ట్లేనున్మధురకు భంగముఁ దెచ్చెడుకొకకంటకుకొ
మెలకువ నెట్టు లైనఁ బుడమిం గడతేర్చుట నీతి; యె ట్లనం,
బొలమున నున్న సన్నవరిమొక్కలకుం దననామరంబునకొ
సిలుగులు చెచ్చుశుక్రాలను జెల్గ రె గొడ్డటిచేత? మితుఁడె.

69

చ. పలువ లొకప్పుడుం దనుకుఁ బట్టెఁడు కూ డిడఁటివారిసాం
తలకును బోక, తిన్నయిలు నాశ మొనర్పఁ గఁ జూతు లే మొకో?

*ట్లంచన, జాలసంచకిత మైనవిసారకులంబు, నీలమే

హూంచితబింబముం గని భయంపడి మిట్ట వె నీళ్ల? మితుఁడె.

యొకలు వెండి పైడి గలయిండు ల నేకము లుండ, మెండుగాఁ
గలుగులు ద్రవి వంటయిలు గాదెలు పాడఱ జేయు; మితుఁడా.

ఆపత్సంపదలు.

- చ. కలిమి యు లేమి సౌఖ్యము ను గప్తము నీయవి యెల్లనారికిం
గలుగును గాలభేదమునఁ; గాదు మమీ తిర మిందు నొక్కఁడున్;
జలధిపరీత మా ధరణి చక్రమునం గలసర్వజంతుజా
గులకు సహర్షిశల్ వెలుగు గుస్తను మబ్బుట లేదె? మితుఁడా. 7
- చ. ఇలఁ దనుయాత్ర సల్పునరుఁ డెప్పుడు నప్పటి నెజసంపదం
దలఁచుక పొంతు టాపద మనంబున నెంచుక క్షుండు టొప్పు; ది
మ్ముల భ్రమియించు చక్రమున మున్ బయి నుండినయాకు కింది దొ
దొలుతను గింది దొనరము, తోడ నె మీదికి నచ్చు; మితుఁడా. 7
- ఉ. సంపదయంగుఁ భొంగు ను, గృశిత్వము న్నాశదయంగుఁ, వోచు స
న్నంపుజనంబులంగు; ఘనానంగు వికారము వోచు దెస్సఁడున్;
బెం పయి వగ్గలను న వేసవి యం దడు గంట గుంట; చిం
తింపఁ గ నంబురాశి యొకతీరున నే సత ముండు? మితుఁడా.
- ఉ. సంపద నచ్చినం, బరవసంబున నీచులు గట్టు మీటి హిం
సింపఁ గఁ జూతు గొంతులన; జేయరు నూ ఘన లచ్చిధంబునన్;
ముంస దె గ్రానునుల్ నటనపొల్లునఁ దొల్కరి నేటు? సంద్రమో,
గుంపులు గుంపు లై నగులు కూడిన, గాటదు వేల; మిత్రుఁడా.
- ఉ. ఆపద రాఁ గలప్పుడు మహాంబుధి నుండినఁ, గాన నున్న, భూ
స్థాపన మొందినన్, గుహల దాగినఁ; దప్పక వచ్చి తీతుడున్;
జేఁపలతండముల్, సాగనుచింకలగుంపులుఁ గూర్మసంఘముల్,
ద్యౌఃపిసమ హముల్, పొరయ వే భయ మయ్యయి చోట్ల? మితుఁడా.

తనకు నదృష్టమైగడియదాకను బాగుగ నుండు, నంతదాక
కను జద లంటు; నాశుదలు గల్గవు; పిమ్మటఁ గూలఁ గాఁ బడున్;
బొనరిచినట్టి కాగితపుబుట్టలు దీపము వెల్లునంతకున్;
జనుఁ గద యుప్పరంబున? ననంతర మే మగు నయ్య? మితుఁడా. 76
జనుల కదృష్టకాలమున సర్వము దాని కదే లభించెడిన్?
గన దురదృష్టవేళల నొకండును జేకుట; గున్న దూడెనన్;
నని ననకారునం బ్రసవపల్లవపక్వఫలంబు లొందు; నె
ర్పనిచిన, నాకు గాలుతెటి నొంగు నె, మోడ్వడు గాక? మితుఁడా.
అగయఁగ సర్వశూన్యఁడు మహాధనమాతుఁ డగున్ తుణంబులో;
నరుధనికండు పేద యగు నొక్కనిమేషములోన; నెట్లు నా,
నరుగుగ రిత్త దోచెనునాహాబిల మట్టై మొగళ్ళచే నిరం
తర మగు; మబ్బు లున్నది పదంపడి వట్టిని గాచె? మితుఁడా. 78

ఇలపయి మేఁగి శృమభవించెడువేళ హఠాత్తుగా నని
స్థలు విపరీతముల్ దొడగఁ, దాల్చ భరం; బయినం గ్రమంబున్
జాలుకన గావె? వెల్తురునఁ జొచ్చుచు నీడకు, నీడ నుండుచున్
వెలుఁగునకుంఁ జటుక్కు నను వశ్యఁ గనల్ గను నెట్టు? మితుఁడా. 79

ఘననుఖగుఁఖనుల్ సమముగా లభించుచు నున్న, సౌఖ్యపుం
దినములు వేగినట్లు కడ తేలువు కష్టదినంబు లెంతకున్;
గనదురుచుంపి గొకవిశదకాంతిమనోహరపూర్వపక్షయా
మనులనలెం దమిస్రస గమించుట లేదు గదయ్య? మితుఁడా. 80

యొలుతటికంటె మీఱు గుణదోషము లిక్కటునందు సాధ్యసా
ధుల; కటు గాన నే యశము దుర్మళ నుందున హెచ్చు వాకిన్;
వలను గఁ గాల్చుచే నగరువ త్తికినిర బొగచుట్టుకుం, బరీ
మళమును గంపు హెచ్చి సభ మాన్యత దూష్యత దేవె? మితుఁడా. 81

ఉ. పేదలఁ గాన లేడు నుమి పెద్దయు సంపదలోన నల్లుఁ; డే
మాదిరి నైన నక్కలిమి చూసిన నప్పుడు గాంచుఁ గాని; యాఁ
గా? దిననాథుపెన్వెలుఁగు గల్గఁగఁ జొక్కలఁ బాప గాంచు నే
యాదటఁ, జిమ్మచీకటి రయమ్మనఁ గ్రమ్మినఁ గాక? మిత్రుఁడా.

ఉ. పేద నటంచు నోరఁ దనప్రేవులు సూపిన, హీనుఁ డంచు న
ల్పదరణం బొనర్తు; కనయంబు గభీతఁ బూన లేస్స యాఁ;
బాదసమీపమంగుఁ బడి శ్వాసము నోయను గుక్షి సూపినకొ,
మేదిని గంజి వోయుదురు; మెండుగ నేనిక కీరె? మిత్రుఁడా.

ఉ. స్వాంతములోన, లేమి గలదుప్పుడు చింతల కేమి వింత? య
త్యంతము కల్మి యున్నప్పుడు నన్ని జనింపక మాన నెట్టు లో;
ధ్వాంతము, వెల్లు లేనితటి దట్టముగాఁ గనిపించు టబ్బి మే?
కాంతి గలప్పుడుం జెడక కన్నడు నీడలపేర; మిత్రుఁడా.

చ. ఇడుముల నెగ్గు లాడెదరు హింసగిలు లంచు వివేకహీను లై,
యిడుములె లేక యున్నఁ, దమ రెట్టు లెరింగెడరో నుఖస్థితుల్?
మిడిమిడియెండలో నడిచి మిక్కిలి డస్సినఁ గాక శక్యమే,
పుడమిని జెట్లనీడనుఖముకొ జలసౌఖ్య మెఱుంగ? మిత్రుఁడా.

చ. ఎవనికి నెట్టివృత్తి ఘటియించును మే లదె కీడు దెచ్చెడుకొ;
భువి ఘనవృత్తిఁ జేడ్వడినఁ. బొందఁడు నింసను; లాఁతి నొందెడు
దివి శశి నృద్ధియుకొ త్తయముఁ దిమ్మరుచుం గను, నింద్యుఁడొ
నవుమెయి కుట్టి రూ పతెడనల్లసడిం బడుఁ గాని? మిత్రుఁడా

చ. ఒకరికి దేనిమూలమున నుర్వని లాభము గల్గు చుండు, వే
టొకరికి దాన నే మిగుల నొప్పుమి యుప్పుతిలుం; బయిళ్ళఁ బ
చ్చిక హిమబిందుబృందములచేఁ గని గంధక సుందరం బగుకొ;
జకచక లాడుచూతజలజంబులడంబు లడంగు; మిత్రుఁడా.

వెరవులు వేయి యైనఁ బృథివిం దొలగింఁచు నె దుర్విపత్సరం
పరలు, జగత్ప్రదీపకునపారకృపారసపూరసత్కటా
క్షురుమలు పగ్వ కున్న? గుమి గా మినుమిన్కని గాల్మీడుంగుఱుం
బురువులచేతఁ జీడఱులు పోవు నె వెన్నెల రంక? మితుఁడా. 88

ధ న ము :

. రొక్కఁగు గల్లువాని కితయండును సేవ యొనర్చుఁ గూళకుఁ;
బక్కను సాధు నైనఁ దనబంధుఁడు గూడను నేవిఁ చెడుఁ;
జక్కగ మేపుఁ బాఁడి గొన్నట్టును బందెలదొడ్డికాపరిఁ;
మిక్కిలి గంగిగో వయిన మేపు నె వంజను గాఁపు? మితుఁడా 89
ఫలము నగణ్య మీయఁ గలభవ్యపదార్థ మొకండు గల్గినఁ,
ఫల పడ లేదు పేద కడ, భాగ్యము గల్గినవానికిం బలెఁ;
బలమునఁ జేసి దున్నక య పండెడుమాన్యపుఁగొండ్రె యుండినన్,
హలికుఁడు విత్తు లేనియతఁ డైన ఫలించు నటయ్య? మితుఁడా. 90
. న్యాయసమర్జితం బగుధనం బస దైన, ముదంబు పెద్ద; య
న్యాయపుసా న్ము దెంత యయినఁ, నుఖి మీయమి కా కపాయముఁ
జేయును; నేల గాల్కొలుచుఁ జీమ గడించి భుజించు హాయి గా;
గాయిడి నెల్క నెన్నులు సారంగముఁ జేర్చి నశించు; మితుఁడా 91
. సరసము లైనగ్రంథములసార మెఱుంగఁగ లేనిశుఁతలఁ
సిరి గలవారిఁ జేసి, బుధసింహులఁ జేయఁడు దైవ మే మొకో;
ముఱిగెడు పేడలోఁ బొరలుపుర్వులతోఁకను వెల్లు దోఁచు; బం
ధురనుమగంధలో మగుతు న్మొదకుం గన రాదు; మితుఁడా; 9
. పొనుపరు లైనవారు తముఁ బోషణ చేసికొనంగ నేర్తు రా
పదలను; దూబఱుల్ పడెడుపాటులు మున్నును చెప్పి తీలు నే;

- యుదకము నేకరించుకొని యువ్వు మెడఁ బిహసఁ బొసెడున్;
 మదకరి చల్లు లాడుకొని మురిందును గీయని గూర్చి; మిశ్రుఁడా.
- చ. తనధన మైన, దా ననుచితంపువ్యయంబును జేయు చుండినన్,
 గని మహనీయ లోవ్వు; రది కా జనిగట్టిగ మందలించు; రె
 ట్లన, మధురంబు లౌజలము లన్ని యుఁ దోయధిపాలు నేయఁ జూ
 చిననది కడ్డ మై మరలఁ జేయ దె చేలకుఁ గట్టి? మిశ్రుఁడా.
- ఉ. దాతలు భోక్తఁలం బరనుధన్యులు; సర్వము నిర్ధరం బె యీ
 భూతలమందు; నేది యెటు పోవు నొ కానఁ నేగ రెవ్వరున్;
 దాతురు మేలికప్పురపుదండలు పెట్టెలఁ; గొన్న నాశ్శకుం
 జూతును వానిదారము లె; చోద్దుమె యర్థముపోక? మిశ్రుఁడా.
- ఉ. కేశము, వ్యాగభోగములు లేనిదనంబున నాస్వపాదలన్;
 లేశము గొప్పవచ్చెడును లే; శునిఁ బెచ్చెడుఁ బెన్నినాశమున్;
 గాశితకుండలంబులను గర్ణము హాసము మోసిమోసి, యా
 రా! శితకర్తం దెగి ధరేరి బడుఁ దీర్థములాగు; మిశ్రుఁడా.
- ఉ. విత్తము తా గడించి పడ జేసిన నే మగు? నింటిలో నహ
 గ్రీత్ర య యున్నచో, నది ఎకావకలై నశియించి పోయెడుం
 బొత్తిగ; నెట్లు నా, నమగు వోయినకుండను మంచినీళ్ళు దా
 నెత్తుకొచ్చి పోసినను నే మగునో పరకింపు; మిశ్రుఁడా.
- చ. కలిగినవారి లేవడిని గాసిలువారలె కండున్; గాని లే
 ముల దురపిల్లుమానుమలమోమును జూడరు పో ధనోన్మదుల్;
 వెలుగున నున్నమానవుల వీక్షణ నేయదు రంధకారవం
 దలిజను; లట్లు గాంచరు గదా నాటి వీరిని నారు? మిశ్రుఁడా.
- ఉ. సొ మ్మొకచోట నుండ నొకచో ననుమానము గల్గి, పేర్చుగ
 ర్వమున్నఁ జెన్నఁటుల్ నిరపరాధుల కె గొనఁగించు చుండున్; కా

కమ్మలు, తాము దాచునెర కప్పున వేటొక పెంకుకిందఁ దా
నిమ్మల నుండఁ దాని కయి యిడ్వ వె వట్టివి పట్టి? మితుఁడా, 99
సమయము వచ్చినఁ దనవశమ్మన నున్నధనంబు, నోరికి
నెవరుకు ఏచ్చివీవ్య యు నె నేరుమ నక్కట దీర్చ నమ్మా; కూ
పమునఁ గల్గునీశ్వరతె వారధరంబున నున్ననీతు లే

కృమమున మంచియక్కటను గల వో పరికింపు; మితుఁడా. 100

ధనము గలంతమట్టునకుఁ ద న్నఖిలప్రజలకు నుభయముల్
ఘనము గఁ జేయు చుందు; రిది గాంచ నలెన్ ధనికుల్ వివేకు లై;
మనుజులు డెంకదొక్కలకు మామిడిపండ్లఁ బినుఁగు చుండె? తీ
యనిరస మం? పిండుకొని యావలఁ దోవ రె నాని? మితుఁడా. 101

కనకమువల్లఁ గల్గెడునుభంబునకంటెను గుఱు మే ఘన ;
బనిశము మోద మొందు నగు డక్కట కుండినఁ దృప్తి నొందినన్;
గనగురుచిత్రపింఛమునఁ గాఁబుమయూము లేమి సౌఖ్యముం
గనియెడు లాతిపుల్గులమికన్నన, దుఱు మే కాక? మితుఁడా. 102

దాతృత్వము

తమ కని దాచుకొన్నది వృథా ధన మింటను బూజు గట్టు? యీ
కమునకు మేలు గోరి యిడఁ గా నది యోగ్యము శ్లాఘనీయ మా;
నమితము కంధి దాచుకొనునంబువు, నీలము తొగ మయ్యె; మే
ఘములకు నిచ్చినట్టిది, యకల్మషమున్ మధురంబు? మితుఁడా. 103

పాత్రమునందుఁ బడ్డ దనపాయతఁ గోటిగుణంబు వృద్ధి యశా;
ధాత్రీ నపాత్రులం దది మోద లెచ్చి పోవున; నిశ్చయంబు; ను
క్షేత్రమునందుఁ జల్లుకొకచేరెడువిత్తులు గోనెఁ డయ్యెడున్;
జిత్ర మె? చాటి నేల నవి చేయిను బొందుట లే దె; మితుఁడా. 104

చ. అలఁతి గ నిచ్చినం, బరమహర్షము నొందెడుఁ గాని పేద, దాఁ
గలిగిన దంత యిచ్చినను, గల్గినవాఁ డెపు డూటడిల్లఁ; డీ
యిల జలదంబు కొంతజల మిచ్చిన, సస్యము లల్లసిల్లెడున్;
జలనిధి సర్వముం గొని యుఁ జాలఁ మోఁగును గాదె? మితుఁడొ.

చ. మతి నెఱదాణ లెప్పుడు ను చుంచివి దాఁచుక చెడ్డ వొండ్లకున్
వితర్ణ మిఁ దలంపక నివేకమునం దగిన ట్లొనర్తు రాఁ;
బ్రతిధరణీజరాజమును బక్వఫలంబులు గాయ లుండ, భూ
సతికిని బండు లిచ్చుట నిసర్గగుణం బగుఁ గాదె; మితుఁడొ. 11

చ. జను లసమన్త లైన నిడ, సత్కృతి నింపు గ నాదరించినన్,
మన మలిహర్ష మొందు, నీ మాని యొసంగినఁ గాను మోద; మె
ట్లన, నెలమావినీడను బికాలపనంబున నేద దేఱ దే?
పునుకను దాడు పెద్దఫలముం బడ వేయ న దేల? మితుఁడొ. 11

చ. పదగక యర్థి కిచ్చెదరు పొడిమెయిం గలనాఁడు; లేనిచో,
గొడుకక బిడ్డ నే చెదరఁ గొట్టుదు రూరక బాధ పెట్టినన్;
బొనుఁగున బాలు గల్గ నిడుఁ బొందు గ నేరికి నైన; లేనిచో,
మొదవులు వానిదూడల నె మూతులు వీలఁ గఁ దన్ను; మితుఁడొ. 1

ఉ. తా నిడు టీయ కుండుటయుఁ దత్క్షణ మే నుజనుండు దెల్పెడిన్;
హీనుడు తిరిప్పితిరిప్పి విసిగించి తృణమ్ము నొసంగ కంపెడున్;
గానమెకాల వేసఁగిని గ్రక్కున నిచ్చి యొ యీ కొ పంపు రాఁ
గా నె మడుం; గెడార యటు గా; దడియాసలఁ బెట్టు; మితుఁడొ

ఉ. ఇయ్యకు మంచుఁ జెప్పినను, హీనుఁ డొసంగక మానుఁ; గాని తా
నియ్యక పోఁడు గాత, యెవ రెన్నివిధంబుల నడ్డగించినన్;
గయ్య, కళింగ యడ్డ పడఁ గట్టు వడుం, బొల మెండఁ బూటినం;
బయ్యెర గెంటు చుండినను, బం దగు నే జలదంబు? మితుఁడొ.

ఋణము.

- . అవసర మెంతవారలకు నైనను వచ్చును; గాన మంచిమా
నవుఁ డని తోఁచె నేని యు ఋణ మొసంగన్ వలె శంకఁ దక్కి; స
త్తువమెయి నెల్లయోపధితతుల్ మొలపించున దయ్యో, గుల్ల యై
యవని యపేక్ష నేయ నెరు వ్హ మె యాయక పోవ? మితుఁడా.
- . అడుగక యున్న నున్న యగు న; ప్పటు గావున మంచిమాటలన్
గడువునఁ దప్ప కుండ నడుగన్ వలెఁ జొమ్ము ఋణ; మ్మ దె ట్లనన్,
దొడుకుల రేపు మా పరసి దోహనముం బొనరింప కుండినన్,
జెడి యొక కొన్నివారములఁ జేపు నశించును గా దె; మితుఁడా.
- . పగ తెగు లప్పు తప్పు నివి పొిప్తము లైనను, వేగ నేమి యున్
మిగులక యుండఁ దీర్చుట యే మే; లటు నేయనిచో నపాయ మా;
రగిలెడునగ్నిహోత్రమును రాజక యుండఁ గ నీటిధారలన్
దగ మొద లంట నార్పమిఁ బదంపడి యే మగు నయ్య; మితుఁడా.
- . అప్పులు తాము పుచ్చుకొనినట్టు లె క్రమ్మఱ నీయఁగా వలెన్?
దప్పిన వీడు నొక్కొ ఋణదాత, గొనుం గద కక్కసంబనన్?
దిప్పలు నీకు లన్ని తెకతేరఁ గఁ బీల్చి, మొఱంగఁ జూచుఁ గా
కొప్పరికించు నే ఖరమయూఖుఁడు గైకొన కుండఁ? మితుఁడా,
- . ఇతరులసొమ్ము లోభి హరియించి యొసంగనిచోఁ ద లె త్తి స
మృతిఁ దిరుగం గ నీ కిడినచూనిసి కుత్తుక కుచ్చువోసి యు
ద్ధతిఁ గొనుఁ జొమ్మి; యూధమున దాచినపాలను గ్రోలునట్టలం
బితుకఁ డె దోగ్ధ కుద్ధుఁ డయి పెన్నెడకొంకులు గట్టి? మితుఁడా.
- . వడ్డికి నాస పుట్టి చెడువానికి విత్తము నప్పు వెట్టినన్,
వడ్డికిఁ జేటె కా కసలువట్టుము గూడను సంభవించెడున్;
గడ్డి యుఁ జొప్ప యుం జనుపకాడలుఁ దొడును జిట్టుఁ బొట్టుఁ దా
రిడ్డను గొడ్డుటావునకు నే మగు నో పరికింపు; మితుఁడా.

లోభిత్యము

చ. అనద నటంచు నో దైవచే నా, నిటుపేదకు నున్న యంతలో
 ననఘుడు వెట్ట కుండఁ; డకటా కలుషాత్ముడు లోభి వెట్టు నే?
 కనుఁగవ తిప్పలం దెఱచి కనొన, వెల్తురు దాచుకొడు గా,
 తనకడ నున్నవస్తువులఁ; దాఁ దిమిరంబు ను బోలె మితుఁడా. 117

ఉ. పాణియకంఠెఁ దీ పనుచుఁ బామఁగుఁ డర్థముకై పెనంగుచుం,
 బాణియ నర్థము నివ్విడుచుఁ; బాణిజ్ఞుడు తస్విపరీతచర్యుఁ; డ
 క్షీణమధుద్రవం బిడక జీవము విచ్చును ముంగు దంశక
 శ్రేణి; పెరక ధరాజము త్యజించి గడింప దె నెడి? మిత్రుఁడా. 118

ఉ. అక్కఱతో గడించి కడుపార భుజింపక దాచి, లుబ్ధకుల్
 మిక్కిలి దుఃఖ మొందెనరు మీదను; భోగు లె మోదభాగు లౌ;
 మక్కువఁ ద్రాస లేక మధుమక్షిక తేనెను బుట్టఁ గూర్చి తా
 నుక్కు నెలుంగు గుక్కగొనఁ; జూడు మిళిపకరంబు; మిత్రుఁడా

చ. విను కఠినుల్ మృదూత్తులను వేఁడెడునర్థుల కీక, తాను నుం
 దినక గనంబు దాచినను, దెక్కలికా అది దక్క నిత్తు రే?
 చనవునఁ బల్కుచిల్కల కొసంగి మెసంగక, నారికేళముల్
 పెనుచును లోనఁ గొబ్బెరను; బేరులుతల్ దిన కు న్నె? మిత్రుఁడా.

ఉ. తా నొక కాను గ వ్యెపుడు దానము నేయఁ దొంగునోటికి
 బూనిక నడ్డ మాఁ, దనగుపుట్టి మునింగినయట్టు లోభి; యకాఁ;
 గానల ముండ్లతుప్ప లొక కాలమునందు ఫలింప కుండి యుకొ
 నూను గఁ బండు లిచ్చుపలుమాఱికుల కడ్డము రావె? మిత్రుఁడా. 121

చ. పరిజలకుఁ బంచి పెట్టుటకు ద్రవ్యము దాత యొసంగ, లోభి బే
 రజ మది తాన మ్రింగును దురాశ; మహాన్నతుఁ డట్లు నేయు నే.

నుజలము మేఘముల్ వలయుచోట్లకుఁ బంపుట కీయ, సైకత
వ్రజసుహించుఁ; గారి కుధరంబు హరించు నటయ్య? మితుఁడా.

౧. అవసర మౌవ్యయంబునకు నైనను బాణము లొప్ప కున్నమా
నవునను లాభ మబ్బ; దతినప్తము తప్పక వచ్చు నయ్యమి;
తవిలినయాసతో మన మె [తావఁ గ వచ్చును సర్వ మంచుఁ గే
పు విశువ కున్న, నా వెలులు ముం గఁ జేపెనునయ్య? మితుఁడా.

అశ్రయము.

౪. ఘనులను నాశ్రయించినను గన్పము లన్నియు గట్టె యెక్కు; హా!
దినదినగండ మల్పులను దీనత మానవు లాశ్రయించినకొ;
వనవిధిలోనిమత్స్యములు వర్షంబు చుండ నె నిర్భయంబు గా?
జైన వెలువడ్డ దాది గ నకింక నె గుంటలమీట? మితుఁడా. 125

౫. అనయము సౌఖ్య పెట్టు దనయాశ్రితులకొ ఘనుఁ డైన, నీమఁ డో,
తన క దె సం దటమగు మడంబున వాల నేచఁ బూను; నె
ట్లన, హిమఘృగ్మవృషమయాబుని మాఁడిటఁ బాంథులకొ వటం
బనువుగఁ బోచుఁ; దుమ్మ దటియం జనఁ గొట్టులు గొట్టు; మితుఁడా.

౬. కొంచెము కాలుసేతులను గూడఁగఁ దీసికొనం గ శక్తి గా
న్పించినదాఁకఁ గా కవుల నీచునకుకొ ఘనుఁ డెట్లు లోబడుకొ?
గాంచఁగ గుల్లలోనఁ గలకాల మడంగు నె పిల్ల? సాంగ మై
చంచున దానిఁ జక్కడఁచి చమ్యన వెల్పుల రాదె? మితుఁడా. 126

౭. దారుణిఁ బూజ్య లౌజముని దక్కువ గారిని నాశ్రయించినకొ,
గౌగవహాని లేదు; తమ కార్యపుఁగక్కుటితిం దటస్థ మా;
సారితరంబు లైనయలసానలఁ దీజినజాతిరత్నముల్,
దారము నాశ్రయింప, వెల తగ్గు నె యిందుక దైన? మితుఁడా.

చ. తనకడ నున్న సేవకులదార్ధ్య మెఱుంగఁ గ లేక, యందఱం
బనిగొను నొక్కతీరున నె పాపపునీచు వివేకహీనతకొ;
గనుఁగొనఁ జాకివానికడ గాడిన గుట్టముఁ గూడ నుండినకొ,
గొన మెఱుంగఁడు; రెంటిపయి గుడ్డలమూట లె వేయు; మిత్రుఁడా.

చ. మనుజుఁడు క్రిందవారిఁ జనుమాన మొనర్చుక యాశ్రయింప కుం
డినఁ బయివారిమన్నన గడింపఁ గ లేఁ, డతఁ డెట్టి డయ్య; నె
ట్లన, నల విడ్డకంపలను నల్లకబిల్లికఁ జుట్టుకొంచు నొ
ప్పనియెడఁ బాదులొములక పంపిరి యెక్కు నటయ్య? మిత్రుఁడా.

ఉ. సమ్ముఖవతికొ తేని కని చాల నశక్తుని నాశ్రయింప వ్య
ర్థ మృగు; దౌల నుండినను దత్తుఁ గన న్వలె; మేఁకయొత్తమాం
గమ్ము సమీపమందుఁ గలకంతకుచమ్ముఁ బట్టి వ్రేలినం,
గుమ్ములు పచ్చు నయ్య, పొదుఁగుంజను లిచ్చును గాక? మిత్రుఁడా.

చ. చెడి పరభాగ్యజీవనము నేయు ఘనుం డర సచ్చి; నీ చదే
కడు సుఖగౌరవావహము గా నెపు డెంచుక పొంగు సిగ్గు లే;
కడవికిఁ బాసి వచ్చి కృశమై యుపలాలన నేయఁ జేయఁ గాఁ,
గడి గడె కెత్తు హస్త; శునకం బదె మామక పొంగు; మిత్రుఁడా.

చ, ఒకశులపెట్టువోతలకు నొగ్గుట దోసిలి పొరుషందె, ర
క్షకుఁ డిడఁ గాలునేతు? లతిగర్హ్యము యాచన మానవాళికికొ;
బ్రకటము, పాలుమాలక ప్రభాతమునం బెనుబాగు లై పిపీ
లికలు ను నూకగింజల గడించుట లేదె స్వశక్తి? మిత్రుఁడా.

రాజు

ఉ. రాజౌకఁ డుండు కుండినను, రాష్ట్రమునందు ననేకదోషముల్
వే జని యిచ్చు; దానఁ బృథివీప్రజ కాపద సంభవించెడున్;
... దేజము గల్గునట్టిహిమదీధితి వేని యమాసరాతింక,
భూజను లెన్ని యాపదలఁ బొందెద రో పరికింపు; మితుఁడె. 133

ఉ. గా జెటువంటివాఁడతని రాష్ట్రము నట్టి ద యాను; గావునన్
గా జరువాఁడు సర్వ గుణశ్శుభ్రుఁడు గావలె ధర్మనద్ధికిన్;
దేజిలుచున్న నాళ్లు కడు తిన్నని దొచును, నిండియింబు లే
యోజను బాపకార్యముల నూరక చేసెడు నయ్య? మితుఁడె. 134

చ. సరము చాలఁ జేరుమరు సద్గుణముల్ గలవానియొద్ద; న
క్రూరణి ని గుప్తునొద్దఁ బలుగాకులు నేరుగు; రుట్టులన్నచోఁ,
బగభృత కీ-కారకలు బంభగముల్ దణచుండు నందనో
తక్రముల; ఎల్లకాళ్లకడఁ గాకులు గడ్డలు గావె? మితుఁడె. 135

చ. నరులను నేనునాఁడు కరుణారసపూరితుఁడుం బ్రతాపసం
భరితుఁడు నాచు నుండ వలె; భాసిలఁడం దొకదాన నెన్నఁడున్?
కరము మధుద్రవంబు సరఘాతతి గూడను నుంటచేఁ గదా
పెరుఁగును దే నెపట్టునెడఁ బ్రీతియు భీతియుఁ గూడ; మితుఁడె. 136

చ. వీసర వోనిబీరమున వెల్లెడు తేనికి జంకు; గాని పై
వేసము వేసికొన్న పృథివీభూమిం బంజ లక్ష్మ్య పెట్టు నే?
రోసము గల్గుతాఁచును నరుల్ గనుగొన్న భయంబుఁ బొంద రే?
కూస మలక్ష్మ్య పెట్టుచును గ్రున్నాఁడు చుందురు గాని? మితుఁడె.

చ. అరి యనుచుం బ్రతాపమున నందఱయొద్దను బుచ్చుకొన్న సా
మ్యురసి జనోపయోగమునకై వ్యయ పెట్టుట నీతిభర్త; భా
స్కరుఁడు సహస్రభా భువిరసంబు గ్రహించి, హరింపఁ జూచు నే?
వరుసను వానలిచ్చి సదుపాయముఁ జేయును గాని? మితుఁడె.

ఉ. విక్రమశాలి యయ్యఁ బృథినిం బతి యేలఁగ లేడు రాజ్యశం
తక్రమావేది మంతరి వినాగ; న దిగ్భరు పూనఁగా వలెం;
జక్రము నిల్పఁగా నిరును చాలు నె యొక్కఁడు నుక్కుదయ్యఁ; ద
త్ప్రక్రియ కొక్కకీలకము పార్శ్వమన న్నిల కున్న? మితుఁడా.

ఉ. కొట్టుచుఁ దిట్టు చెల్లపుడుఁ గూర్గత సూపుట వట్టిపిచ్చి; తే
డిట్టు కంటఁ బంట బెదరించుచు సౌమ్యశ నేల మేలు ను;
మెట్టులు పృథ్వి దాఁ బరిమళించుఁ ప్రచండమరీచి తేజునఁ;
గట్టిగ వెట్టగా నగును గాక; ఘనం బెటు సేయు? మితుఁడా.

చ. సరనుఁడు నెమ్మి వాంఛిత మొసంగెడు సత్పథనర్తి యయ్యఁ, ని
ద్ధరఁ బోభు వాది నైజము ప్రతాపము సూపుట; వెన్క శాంతుఁడఁ;
గరము ను దొల్త గర్జించుఁ గారిణ మఁ గద యొక్కకున్ ఘనుఁ;
దురుజుధారలం బిదిప నొప్పుచుఁ జల్లన గాఁడె? మితుఁడా. 241

చ. ప్రజలకుఁ గల్గుబాధ తనబాధ గ నెంచి నివారణంబు నే
గ జరప కున్న తేఁ, డది య కారణ మయ్యెడు నాత్మహానికె;
నిజము, దురామాయంబుల మునింగిన మేనికి సత్వరంబు దే
హి జగతి వైద్య మియక యుజేతు మొనర్చిన మేలె? మితుఁడా.

ఉ. పాడికి నెల్లవారలు ను బద్ధులు గావలెఁ; గా కహంకృతిక
గీ డొనరింపఁ జూచినను గెల్చు నె బట్టిదు దుగ్బలం డిలె?
గూఁడులు సన్ని పిచ్చుకలు గుడ్డులు పెట్టుక యుండ, నక్కటా!
గోడుపడం గ జోడుపులుగుల్, భుజగం బవి మింగు: మితుఁడా.

చ. జనపతి న్యాయదండనము సల్పక మిక్కిలి క్రౌర్య మూనినన్,
జను లతిసాధు లయ్యఁ దమశౌర్యము నూపక యాజ్ఞ నిల్తు రే?
యనలము సన్నపు సైన్యకల నట్టిటు గాఁపక పెద్దవేడి చూ
పినను, బయస్సు పైఁ బడక భీతిలి యుండు నె కుండ? మితుఁడా.

ఉ. ఎల్లరజీఃతంబులను నెక్కటి గావఁ గఁ బూనుకొన్నభూ
వల్లభుమానసంబునకు స్వస్థత యొన్నటి కైనఁ గల్గు నే?
చల్లన యకాచు నేఁ డగుచు సత్వర మాచును మంద మాచు, ని
ట్లెల్లపుడు నృరుత్తు చలియించుచు నుండును గాదె? మిత్రుఁడా.

చ. జనపతియాజ్ఞ యత్యధికచండ మగున్ భటునుండి వచ్చినన్;
గనుఁగొన నంతతీక్షణ మది గాదు నుమీ పతినుండి వచ్చినన్;
విను, రవిరస్మి బింబు న వెల్వడి వేడిగ మాత్ర ముండు; న
య్యిననుణినుండి వచ్చిన, దహింప దె దేనిని నై? మిత్రుఁడా.

చ. నరపతి దా సమర్థుఁ డయినం దనవాని నలంతి నేని యున్
బరునకుఁ జిక్క నిచ్చిన నసాయము వచ్చుట నిశ్చయంబు; బం
గరు రజతంబు రత్నములు గల్గి, దృఢం బగుభూధరంబు లు
ప్పరి గునపంజు పట్టుకొని వచ్చిన నే మగు నయ్య? మిత్రుఁడా.

చ. తమ కధికారి యానతనిదార్ధ్యము తన్ముఖదర్శనాదికృ
త్యముల నెఱింగి భృత్యజన మాతనికి దగినట్లు లుండు; న
శ్వము తనపైని స్వారి సలుపం జనుదెంచిన రాతుకాశలిన్
నిమిషములో గ్రహించి, చను నేశవినీతినిబట్టి; మిత్రుఁడా.

148

చ. బెడిదము లాడు చుండెనను బెట్టెడునేలికఁ గూర్చి నేవకుల్
విడువరు; పెట్టు కున్నతటి వీడుదు రేమి యు నాడ కుండినన్;
బిడుగులు రాల్చిన న్విడిచి పెట్టవు చాతకముల్ ఘనాఘనం;
బెడదల నిచ్చగించునె భజింప శరచ్చరదంబు? మిత్రుఁడా.

చ. కొలఁది యొ గొప్పయో తమకుఁ గూడను మే లగు నన్నకార్యముల్
బలె నిల ఎట్టివెట్టిపనులం బొనరింపరు నుమ్మి యెవ్వరున్;
నిలయమువంక కన్న గమనించును వార్వము వాయువేగ మై,
యలసట నొంది యున్; బయన మన్న గమించు నె యట్లు మిత్రుఁడా.

- చ. సులభము గా లభించు నని చుల్కనివానిని సంగ్రహించినం,
 గలుగును బెక్కునష్టములు; కైకొనఁ గా వలె మంచివానినే;
 కులుకుచు నోలి తక్కు వని గుడ్డిపడంతుకఁ బెండ్లి యాడినన్
 నెల కొకకుమ్మరావ మవనిం బగిలింపక యు న్నే; మితుఁడా.
- చ. లోలత నాధిపత్య మొకలుబ్ధున కిచ్చిన, హెచ్చు నేయఁగాఁ
 జాలఁడు; గాని వీ లయిన, శక్తికొలందిని మాపు రాప్త్రమున్;
 మేలుగఁ గాచి పెంపఁ దగుమేఁకలమఁదలమిఁద వేఁడు తో
 డేలికిఁ బెత్తనం బిడ, వడిం దిగ మ్రింగక యు న్నే? మితుఁడా.
- చ. పుడమి మహాత్ము లుండఁ దగుపూజ్యపదంబున నీచు నిల్పినం,
 గడుఁ బరిహాసపాతుఁడగు; గాని యొనగ్గుఁ గలం డె తత్క్రియల్
 చిలుకలు గోరువంకలు వసింపఁ గఁ గట్టినపంజరంబులో
 నిడినను గాకము, న్నగుదు రింతియ కా కెటు పల్కు? మితుఁడా.
- చ. ధరఁ ప్రతిభాధ్యు నుత్త మపదంబున నుంపక నీచపుంబదాం
 తరమునఁ ద్రోసినం బ్రభు వనామకుఁడై యతఁ డుండ నేర్పు నే?
 వెరవునఁ బాదునం దునిచి పెంపఁగఁ గూడినపుత్తు, పెంటపై
 నరయక పాట వైచిన, న దక్కడఁ గప్పడి యున్నె? మితుఁడా.
- చ. ఘనుఁ డీతఁ డబ్బుఁ డీతఁ డనుజ్ఞానము లే కధికారి నంచు నొ
 ప్పనివిపరీతపుంటనుల వారికిఁ జెప్పుట గొప్పత ప్పగున్;
 జనుఁ డపసవ్యసవ్యకరసంస్మృతి లేక విపర్యయంబు గాఁ
 బనులకు వానిఁ జొన్న, వగుఁబాట్లగఁచాట్లగుఁ గాదె? మిత్రుఁడా.
- ఉ. చిల్లరవారి నెట్లయినఁ జేయఁ గ వచ్చును నొప్పి దోచినన్;
 జెల్లదు వారలం బలెను జేయఁ గ ముఖ్యుల నారయ న్వలెన్;
 గోళ్ళను తీసి వేసినను గోర మె భారము గానిపించినన్?
 వ్రేళ్ళను నెట్లు చేయుటకు వీ లెఱుఁగ న్వలె గాని; మితుఁడా.

చ. కర మనుకూలవృత్తిఁ దశుకప్తనుఖంబుల కౌజనంబులన్
భర మని వీడిన న్వలయుఁబట్టున రా; రపు డేమి నేయ నాఁ;
దెరువున వాన రా నెటు లా తేర కుపానహముల్ దొఱంగినన్,
దెరువరి ముండ్లు గండ్లు గలతెన్నున నే మగు నయ్య? మితుఁడా. 158

ఉ. ఎండకు వాన కోర్పుహితభృత్యుల నేమట కుండఁగా వలెం;
బండ్లితులుం బ్రధానులును బంధుపురోహితు లెందఱుండినన్;
దండిగఁ బచ్చకప్పురము తావిహిమాంబులు కజ్జలంబు పూ
లుండిన నే మగు, స్నయనయుగ్మము తెప్పలఁ బాయ? మితుఁడా. 157

ఉ. పోవ నొ దోవనో మఱియు భూవరుఁ డేమి యొనర్ప నెంచెనో
యేవిధి నైన ముం దొకని కే లెఱిగింప? ఫలంబు చెల్ప దే?
దైవము మే లొ కీడొ నుటి దా నిక నేమెయి నేమి నేయు నో
జీవుల కాఫలోదయము చెప్పుట లేదు గదయ్య? మితుఁడా. 159

చ. పగతురు చూసి రరిమను నృపాలుఁడు మత్తశ నుండ రాను గా?
జగతిని త్రేన కెంత జయశాలికి నైనను శత్రు వుండెడున్;
మొగ మొగి జేవుఁటింపఁ గను బూర్వగిరిం దినవాఘుఁ డెక్కి క్రిం
దగునిరు లుక్కడంప, నది యవ్వల నే చుట లేదె? మితుఁడా. 160

చ. జితుఁ డగు దక్షుఁడుం గొలఁదిచేతఁ బరాజ్యుతి యైన, జాగరూ
కత పడి వెన్క ముం దరయఁ గల్గినవాఁ డప దైన నోడు నే;
ధృతి నెడి దద్దటిల్లు నతిధీరుఁడు బాలుఁడు వెన్కఁ గో యనన్,
మతి మఱి పున్న; లేమిని గుమారుఁడు జంకఁడు గాదె? మితుఁడా. 161

నియంత

చ. మగఁటిమి గల్గువారు పలుమానుసు లుండిన నేమి? వారిపైఁ
దగు మొనగాఁడు లేక బలదర్పము నూపఁగ నేర; గట్టులే
యగుఁ గద? తర్జనీప్రభృతు లొనితరాంగులు తెన్ని యున్న, తె
స్సగ బొటవే) ల్దొంగి పని సల్ప సమర్థము లా నె? మితుఁడా. 162

ఉ. స్థైర్యము ధైర్యముం గడుప్రతాపము గల్గి ప్రిభుఁడు నిల్చినం,
 గార్యము నెట్టి దైన నొడికఁబుగఁ దద్భటు లాచరింప రే?
 యర్యమునంతవాఁ డొకరుఁ డట్లు వెలుంగుటఁ జేసి, మింట గు
 ర్వార్యము లై గ్రహంబులు నిరంతరమం దిరుగాడు; మితుఁడా. 11

చ. నడిపెడునొక్కదంటకలనఁ జూనంబు ఫలించు టెట్లు లో,
 చెడుటయు నట్టులే పిఱికిచేరకఁ దత్కృషి; వాని నంతయు రే?
 ఐడిఐడి వాయుయంత్రమన వచ్చును నీ రొకచక్కశక్తిచే;
 నుడుగదె క్రింద గొట్టనున నొక్కెడఁ జిల్లియ యున్న; మితుఁడా.

ఉ. సాహసమున్ సమర్థుఁ యు శక్తత గల్గిన నేమి? తగ్గపోరి
 త్సాహము లేమిఁ జిన్నపని నైత మొనర్పఁ గ లేక వ్యర్థుఁడౌ;
 లోహములం గరంచు ననలుం డొకఁ డూఁదిన; నూఁద కున్ననో,
 దాహము నేయ లేఁడు పొయిఁ దాపినకట్టెల నైన; మితుఁడా. 1

ఉ. ధీరుఁడు ముందు మార్గమును దీసినపిమ్మట గాలిఁ దూలుని
 ప్పొరుషుఁడుం గడంగు; సులభం బగుఁ జేసినవెన్న నెద్దియున్;
 హీరశలాక రత్నమున కేర్పడ రంధ్ర మొనర్ప, దానిలో
 దార మె దూఱఁ జాలు; దొలుతం దరిఁ జేరదు గాని; మితుఁడా.

—0—

సేవకుఁడు.

ఉ. మంచిమనస్సు గల్గు యజమానునియొద్ద నె గాని, కూరిరపుం
 జంచలబుద్ధి గల్గుప్రభుసన్నిధి సేవ యొనర్ప రాదు; ఘ
 ట్టించిననిద్దపున్ సరణి నేగును వేగ నురక్షితంబు గాఁ
 గంచర; మెవ్విధి నిష్పమకాననమందుఁ గమించు? మితుఁడా.

చ. మనుజులు వ్యర్థమా దురభిమానము మాన్గొని తారు సేరునా
 తని కనువర్తు లైన, సుపథం బయి బంధులతో నుఖింతు; రె

- ట్లన, నిజదైర్య మెంచుకొని యామునఁ దుగ్ధశృక, నూచికానువ
ర్తనమున దారముల్ పటముతంతలతో నుభ ముండు; మితుఁడా.
- తెలిసి విధాయకక్రియలు తిన్నగఁ జేసిన నేవసుండు మా
టలు పడ కుండుఁ గాని యకటావికటబుగ నన్నఁ జే టగున్;
నుభువుగ నాగవాసమునఁ జొచ్చినచో, గడె కెట్టిబన్నముల్
గలుగవు; బెట్టు నూపిన శిలం బిఁగ గొట్టక యుండె? మితుఁడా.
- నుజనులు చేసే యేలికకు శోభ ఘటించురు; తాము మిందు; ర
క్కుజనులు రెండుపక్షములకుం బ్రశయావహు లౌను; రింత యున్
నిజము; మగంద నూను చవనీజము రాజిలఁ జేయు పట్టద
వజనులు; పున్రు లాశ్మశరుబాధకకృత్యము లౌను; మితుఁడా.
- న. నేవకు తెప్పుడుం దిమకు జీనన మిచ్చెడుటేఁ దొకవు దాఁ
దీవర పడ్డఁ, గాము నటు తీనిత నూపక, నముఁ తొట మే;
లేవిధి నన్నఁ, దొల్కరిని నేటు భయంకరనాద మౌచు రాఁ,
శ్రేవల నీటిప్రబ్బులు కింఁదికి నంగుట లేదె? మితుఁడా. 171
- న. జగతిని నెంచులొఁ దనకు శక్తివిశేషమొ దానిఁ బూన మేల్;
తగుదు నటందు నన్నిటికిఁ దా మును సిద్ధపడఁ బ్రశస్త మే?
భగవదుదాయముల్ తమకుఁ గానుమునం గల మాచు నిక్కుచున్,
మృగములవృత్తిఁ బూని చరియించిన ల గ్గున నయ్య? మితుఁడా. 172
- ఉ. ఏలిక, చిత్తి మెట్లు ప్రసరించిన నట్ల వనించు; లెంకకున్
మేలు తదానుకూల్యమ నుమీ; విపరీతము నీతి గాదు; వా
తూలవశఁ బు లఁబుదముతోరపుధారలు; మాటునూటుచం
దాలను; ఛత్ర మిధ్వగుండు చాల్ప వలెం దగినట్లు; మితుఁడా. 173
- ఉ. ఏ న మహాంతరికుండు నేలిక కంచును బొంగ రాదు; త
న్మాని ప్రధానుఁ జేయు యజమానుండు కొండొకవేళ నయ్యనిన్;

- భూనుతకీర్తి భూతితరభూతియుఁ గాంచినదూమనాముఖ
స్థానపురంబు లంబుధికి ద వ్యయి పల్లెలు గానె? మితుఁడె.
- ఉ. ధారుణీనాథునొద్దను బిధానుఁడు కావుటఁ బూరుషుండు వి
స్తారవిభూతి నొందినను, దప్పక మృత్యుముఖస్థకల్పఁ డే;
వారిధియోర ముఖ్యతరభావ గు నొంగుటఁ, బట్టణంబు బే
హారమువృద్ధి గాంచినను, నాపద కగ్గము గాదె? మితుఁడె.
- ఉ. మంతిరి యైనవాఁడు యజమానునిఁ, గాఢభవండుఁ బోనియ
తైంశయు నేర్పుతోడ మరలించి, సుఖించును దాను భూజనం;
బంశము లేనిసాగరమునం దల లుయ్యెల లూచునావ ద్వీ
పాంతిర మొయ్యఁ జేర్చి ముద మందఁ డె చాలిమికాఁడు! మితుఁడె.
- చ. ఒడయనిపాలఁ బాలనుఁ డె యుండినచోఁ, దనవాని నైన న
క్కిడ మఱి చేర నీయఁ డనఁగా, నిక నన్యులమాట నేటికిన్?
గడపకడం బరుండి శునకంబు నె చేరఁగ నీదు కుక్క; యె
వ్వడువున నింక నర్థులను నాకిటఁ గా తిడ నిచ్చు? మితుఁడె.
- ఉ. ఉర్విని లంచగొండితన ముండినవాని మనంబు శుద్ధమే?
యిర్వుర కెత్తుహస్తముల నెయ్యది నిండిన మొగ్గు నద్దెసన్;
బర్వెడుతానిమముల్లు, తనపార్శ్వపుఁజిప్పల దేన నుంతురో
బ గ్వధికంబు, దానిదెస బాగుగ నాగిలుట లేదె? మితుఁడె.
- ఉ. ధర్మ మధర్మ మేమిటికి ధారుణీ లంచము పట్టుమొండికిన్?
బేర్మిని వాని కింత పడ వేసిన, నెంతకు కైనఁ బాల్పడున్,
గూర్మిని దన్నుఁ బెంచుదొరకొంపను దోచుఁగ వచ్చుదొంగవాఁ
డర్మిలిఁ బెట్ట నింత పెరుఁగన్నము, కుక్క పరుండు; మితుఁడె.
- చ. ఒడయనిపాల నెంతిచన వుండిన, నీచు మహాత్ముకన్న నె
క్కు డగునె; వాఁడు గర్వపడఁ గూడదు వారలయొద్దఁ; బిల్లి యె

చ. మితముగ వాతెఱుం దెఱచి మెల్ల నగున్ రతనానవ్వు యో
గ్యతముఁ; డయోగ్యుడో సెలవినాఱుగ బిగ్గర నవ్వు; నెట్లనన్,
గుతుకముఁ జెంది స్వాశించినుకుల్ పడ మో మర విచ్చు శక్తి; దా
నతివివృతాస్య మై తెలుపు హర్షము గోఁగురుఁప్ప; మిత్రుఁడా. 1

ఉ. పిన్నటనాటనుండి కనిపెట్టుక యుండిననా ర టుండఁగా,
మన్ననఁ బొందు చుండు నగుమం జనుదెంచినయట్టివారె; యె
ట్లన్నను, గల్గఁముగ్గునును నాలఁ బిటిందికిఁ దోచి శృంగముల్
పన్నుగ నెత్తిమీఁది వలు బంగరుసొమ్ములఁ దాల్చు; మిత్రుఁడా.

చ. చపలులమాట నమ్మి యొక సాహసకార్యము నానఁచినన్;
విపులవిపత్పరంపరల కేగుట తప్పదు నుమ్మి పిమ్మటన్;
గపటము గాదు; శారదఘనస్తనిశంబులనచ్చికన్ దటా
కపుఁబరివాసానుం దెఱవ గాసిలు వేసఁగివెట్ట; మిత్రుఁడా.

చ. నలునును నల్పుగాఁ దలఁప నాయ మే? కొండుల కైన మూలముల్
నలునులె; కానఁ బ్రాజ్ఞుఁడు మనంబున దీని స్మరింపఁగా వలెన్;
నలునును బోలువిత్తనమునం బెనుమట్టి జనింప లే దొకో?
నలుఁగడఁ గాఱుకొన్నవని నల్పున నీ అయి పోనో? మిత్రుఁడా.

చ. తన కొక లోప ముండినను దాగుట గల్గును; గాని తేనినోఁ
బని గల దయ్య దాఁగు, బ్రపంచమునందలి మేరి తేనియున్?
జినుఁగు ను మాపు డాగుఁ గలచేలచెఱంగులు బైట వచ్చునే?
చనయెడుఁ గాక కుచ్చేళులఁందుకుఁ, గచ్చలలోకి? మిత్రుఁడా.

చ. తనకిడ నున్న లోపములు దాను గ్రహించుకొనఁగ శక్తి లే
కనఘుల దూఱుటల్ సహజ మాను గురాత్తుల; కెట్టి లన్న, లో,
చనచూలు గల్గునట్టిప్రతిజంతువు మెచ్చెడిలోకబాంధవున్
మనమునఁ గోటఁ డించుకయు మంచి గ నెంచ నటయ్య? మిత్రు

1. కలిగి య యున్న మేలు; మఱి కల్గఁగఁయున్నను మేలె; గాని తా
కలిగియు లేనియట్టి దగు కల్మి యనర్థకరంబె యెద్దియున్;
దలఁప గఁ బూర్ణిమానిశ యు ద్భానిశీధిని గాక, చంచలా
వలితపయోద మేగురవిభావర పాఁథున కెట్లు? మిత్తుఁడా. 192.
2. ఎంత గడించుకొన్న దను కిల్లొకచోటను లేక పోయిన్,
నుంతయు మేలు గాదు సుమి; సొంతపునోగిలి యుంటయే సుఖం;
బింతయు నంత తేనె గడియించి గృహబుర్ర దేంట్లు దాఁప రా,
బంతము పట్టి హైందువులు పరిపరె యకాలకు వాని? మిత్తుఁడా.
3. కవన మనన్ వనోరచన; గావున నయ్యది చేతఁ గానివా
రెవరును లేరు; గాని రస మే యుదయించుట కష్ట మందులోఁ;
దవుదు మటంచుఁ బ్రొయ్యిపయి దా కిడి వండఁ గ నేర్తు రందఱున్;
బొవుపులు చక్క నుటి రుచి పుట్టు నె యందఱదేత? మిత్తుఁడా.
4. తా రచియించుపద్యములఁ దక్కువ యెక్కువ లుం టెఱింగి యుం,
కూరిమి యేమి యొక్కొ? కవి కొంచెపువానిని దీసి వేయఁ లేఁ;
దారయఁ గన్న కానుపున నందపునారలఁ బెంచి లాఁతులన్
బే రడఁగింప లేడు గద వేరమునన్ జనకుండు? మిత్తుఁడా. 195.
5. గుమ్మడికాయదొంగ యనఁ గొంకి బుజంబును జూచికొన్నలా
గిమ్మహి దోషి తానె టిగించు స్వచేష్టయెలఁ దన్ను; బల్లులుం
గుమ్మరపుష్పలుం బలెను శుగ్రుమరు సె పగలింట నింట స
ర్పములు వృశ్చికములును, రాత్రులు ద్రిన్మరుఁ గాని? మిత్తుఁడా.
6. పరనుదర్శింప, జేయ నులభంబు మహాధనవంతుఁగా; మహా
త్తరధనవంతునష్టము వచ్చుట కష్టశరంబు; వేసఁగిం
బురదయు నెందునట్టిచెఱువుం జలపూర్ణము నేయ వచ్చు; ను
ష్టర మగుఁ గా దె నిండునదిగండిని గట్టఁగ వాన? మిత్తుఁడా.

ఉ. బా గొనరింప నేరికిఁ బ్రపంచమునన్ నుభంబు గాదు ను;
 మ్మా గొనరింప నెందులకు నొక్క నిమేషము పట్ట దేరి కే
 లా గన, నాకుఁ జీల్గ గతులం బలురంగులు వేయఁ గట్ట; మా
 నూఁగును రాల్చి వేయుటకు నూలుప్రయత్నము లేల? విత్తుఁడా.

చ. అనిశము పడ్డపాటు వృథ యా శతునందు నొకింత యేమటన్;
 ఘననిమనంబు నిర్మలము; గ్రీక్తున మాటు నె యంతమాత్రచే?
 నినుపవి తుప్పు వట్టిచెడు నెప్పుడుఁ దప్పక వాడ కుండినన్;
 గనకళవాని కెల్లపుడుఁ గావలె నే పులిగాపు? విత్తుఁడా.

199

చ. అదివఱ కున్నయోగు పది యాక్షణముంగున నెంగుఁ బోవునో,
 మదిఁ గడుఁ దత్త తీంచెదరు మానవు లిష్టఫలంబు దగ్గఱన్;
 బొడుగుల నీడ్చుకొంచు మొదవుల్ మునిమా పలసాలసంబు గాఁ
 బగువును గూడి వచ్చి, తుదిఁ బర్విడుఁ గా యిలు, నూచి? విత్తుఁడా.

చ. మవిని గలట్టిభావమును నూటలతోఁ దెలుపంగ నేటికిన్?
 ఎదనముఁ జూచి యే తెలియ వచ్చుఁ బరేంగిత మెల్లనారు; నె
 ట్టిది యనఁ జందమామ యుదయింపఁ గనున్నది, బ్రసన్న మయ్యెడుఁ
 గద మునుమున్న మారు; పటు గామిని నేగతి నుండు? విత్తుఁడా.

చ. సమయము రాకమున్న జనసంఘ మసంఖ్య మె; దాని నమ్మి కా
 ర్యము దలపెట్ట రాదు; తుద కం దొకకొందఱు నిల్చునారు; క
 శ్యమునను నూర్చురాశి సకలంబును గొల్తు వచ్చునే? పలా
 లము తుదిఁ దూరు పెత్తినఁ బలాయన మై చనుఁ గాదె; విత్తుఁడా.

ఉ. సారవిహీనమై బహుళసంకటముల్ గలిగించు హేయసం
 సారము పామరుల్ ప్రియతనుంబుగ నెంచి చరింతు; రెట్లనన్,
 భారుణి మాంసశూన్యమును దంతవిఘాతముఁ బూతిగంధ మా
 తోరపు తెమ్ముకం గని కుతూహల మొందదె వేసి? విత్తుఁడా.